

UNIVERZITA PARDUBICE

FAKULTA FILOZOFICKÁ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

2020

Bc. ANETA KVAČKOVÁ

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická

Připravenost dětí z dětského domova na samostatný život

Diplomová práce

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2018/2019

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE (projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Aneta Kvačková**
Osobní číslo: **H18397**
Studijní program: **N7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor: **Resocializační pedagogika**
Téma práce: **Připravenost dětí z dětského domova na samostatný život.**
Zadávací katedra: **Katedra věd o výchově**

Zásady pro vypracování

Cílem diplomové práce bude zjistit připravenost dětí z dětského domova na samostatný život. V teoretické části se zaměřím na ústavní výchovu v ČR, na instituce, které ji vykonávají a na legislativu s ní spojenou. V neposlední řadě budou zmíněna i rizika, která souvisí s ústavní výchovou. Dále bych nastínila, jaká je pomoc státu a organizací, které se zabývají integrací dětí při odchodu z dětského domova a při startu do samostatného života. Praktická část bude provedena případovou studií a nástrojem budou polostrukturované rozhovory s dětmi ve věku sedmnáct a více let, což je rok před odchodem z dětského domova. Rozhovory budou směřovány na to, jak vidí připravenost na samostatný život. Toto bude komparováno s dalšími rozhovory, které budou vedeny s lidmi, kteří již opustili dětský domov, a kteří mají zkušenosti s tím, jak to ve skutečném životě chodí.

Rozsah pracovní zprávy:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

Hendl, Jan. Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.
Karr-Morseová, R. (2013) Zraněné dětství: vliv dětského traumatu na onemocnění v dospělosti (Vyd. 1.) Praha: Triton.
Novotný, Jan Sebastian, 1981-. Zdroje resilience a problémy s přizpůsobením u dospívajících. Jan Sebastian Novotný. Ostrava : Ostravská univerzita v Ostravě, 2015. ISBN 978-80-7464-700-0.
Škoviera, Albin, 1949-. Dilemata náhradní výchovy: [teorie a praxe výchovné péče o děti v rodině a v dětských domovech]. Albin Škoviera. Praha : Portál, 2007. ISBN 978-80-7357-318-5.
Vágnerová, Marie, 1946-. Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči. Marie M. Vágnerová. Praha : Středisko náhradní rodinné péče, 2012. ISBN 978-80-87455-14-2.

Vedoucí diplomové práce: **Ing. Jaroslav Myslivec, Ph.D.**
Katedra věd o výchově

Datum zadání diplomové práce: **31. března 2019**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2020**

L.S.

doc. Mgr. Jiří Kubeš, Ph.D.
děkan

Ing. Jaroslav Myslivec, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 29. listopadu 2019

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákoník, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne

Bc. Aneta Kvačková

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala Ing. Jaroslavu Myslivcovi Ph.D. za jeho ochotu a trpělivost při vedení mé diplomové práce. Dále bych ráda poděkovala Mgr. Lucii Hájkové, za její pomoc a odborné rady při konzultacích, které mi po celou dobu poskytovala. Velké poděkování patří také všem účastníkům výzkumu, za vstřícnost a pomoc při získávání podkladů do praktické části práce. V neposlední řadě děkuji své rodině, za trpělivost a podporu po celou dobu studia.

ANOTACE

Cílem diplomové práce je zjistit připravenost dětí z dětského domova na samostatný život. Teoretická část se zaměřuje na ústavní výchovu v ČR, především na instituce, které ji vykonávají a na legislativu s ní spojenou. Zmíněna jsou také rizika, která s ústavní výchovou úzce souvisejí. Dále se práce zabývá odchodem mladých lidí z dětského domova a přípravou na samostatný život. V neposlední řadě je zmíněna pomoc ze strany státu a neziskových organizací, které se snaží o integraci mladých lidí odcházejících z dětského domova. Praktická část je provedena kvalitativním výzkumem na užití výzkumného designu případové studie. Nástrojem jsou polostrukturované rozhovory s mladými lidmi, kteří mají rok před odchodem z dětského domova. Tyto rozhovory jsou následně komparovány s těmi, co již dětský domov opustili a mají s touto problematikou zkušenosti.

Klíčová slova:

Ústavní výchova, dětský domov, odchod z dětského domova, samostatný život, příprava na samostatný život

TITTLE

Readiness of Children from a Children's Home to an Independent Life

ANNOTATION

The goal of the thesis is to find out the readiness of children from the children's home to independent life. The theoretical part focuses on institutional care in the Czech Republic, primarily the institutions that perform it and the legislation associated with it. The risks that are closely related to institutional care are also mentioned. It also deals with the departure of young people from the children's home and readiness for an independent life. Last but not least, assistance from the state and non-profit organizations that trying to integrate young people leaving the children's home is mentioned. The practical part is carried out by qualitative research on the use of research design of the case study. The instrument is semi-structured interviews with young people who have a year before leaving the children's home. These conversations are subsequently compared with those who have already left the children's home and have experience with this issue.

Keywords:

Institutional care, children's home, departure from the children's home, independent life, readiness for an independent life

Obsah

ÚVOD	10
1 ÚSTAVNÍ VÝCHOVA V ČR.....	12
1.1 Legislativní rámec	12
1.2 Vymezení pojmu.....	12
1.3 Historie ústavní výchovy	13
1.4 Výkon ústavní výchovy ve školských zařízeních.....	15
1.4.1 Diagnostický ústav	16
1.4.2 Dětský domov	16
1.4.3 Dětský domov se školou	17
1.4.4 Výchovný ústav.....	17
1.5 Rizika spojená s ústavní výchovou.....	17
2 DĚTSKÝ DOMOV.....	20
2.1 Charakteristika dětských domovů	21
2.2 Důvody pro umístění dítěte do dětského domova	24
2.3 Přijetí dítěte do dětského domova	25
2.4 Práva a povinnosti dětí v dětském domově	26
2.4.1 Práva dětí.....	26
2.4.2 Povinnosti dětí.....	27
2.5 Duševní potřeby dítěte v dětském domově.....	27
2.6 Vychovatel.....	30
2.6.1 Kvalifikace vychovatele	32
2.6.2 Náplň práce	32
3 ODCHOD DÍTĚTE DO SAMOSTATNÉHO ŽIVOTA	35
3.1 Příslušná legislativa	36
3.2 Příprava dětí na odchod	37
3.3 Pomoc státu.....	40
3.3.1 Dávky v hmotné nouzi	41
3.3.2 Sociální kurátor	42
3.3.3 Pobytové služby	42
3.4 Pomoc neziskových organizací	43
3.4.1 Asociace Dítě a Rodina, z.s.....	44
3.4.2 Mimo domov	44

3.4.3	Nadační fond Residomo	45
3.4.4	Múzy dětem, z. s.	45
3.4.5	Nadační fond Veroniky Kašákové	47
3.4.6	Vteřina poté, z. s.....	48
3.4.7	Dejme dětem šanci, o. p. s.....	50
3.4.8	New Job New Life.....	51
3.4.9	Šance do života.....	51
3.4.10	Začni správně	52
3.4.11	Symbios.....	52
4	METODOLOGIE VÝZKUMU	54
4.1	Cíl výzkumu	54
4.2	Výzkumné otázky	54
4.3	Metoda výzkumu	54
4.4	Metoda sběru dat	55
4.5	Výzkumný vzorek.....	56
5	VÝSLEDKY VÝZKUMU.....	59
5.1	Interpretace výsledků výzkumného šetření	59
5.1.1	Způsob přípravy na samostatný život.....	59
5.1.2	Informovanost o následné pomoci při odchodu z dětského domova	62
5.1.3	Představa o budoucnosti.....	65
5.1.4	Pocity před odchodem z dětského domova	67
5.1.5	Realita po odchodu z dětského domova.....	68
5.2	Závěr výzkumu	70
	ZÁVĚR.....	72
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	74

ÚVOD

Pro téma odchodu mladých lidí z dětského domova, jsem se rozhodla především proto, že jsem měla možnost v rámci mého studia navštívit toto zařízení a lépe poznat a porozumět této problematice. V dětských domovech se vychovatelé a ostatní pracovníci snaží, co nejlépe nahradit dětem běžný domov, který pro jejich zdravý a bezpečný vývoj potřebují.

Ústavní výchova je jednou z forem náhradní výchovy. Ta se ukládá zejména když se o dítě jeho biologičtí rodiče nemohou, nebo nechtějí postarat. V České republice je vysoký počet dětí, které jsou umístěny do dětského domova. Dle statistické ročenky Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, která je dostupná veřejnosti, je umístěno v dětských domovech celkem 4345 dětí. Za školní rok 2019/2020 bylo přijato celkem 1019 dětí. Za též školní rok opustilo toto zařízení celkem 994 dětí (MŠMT, 2020).

Příprava a samotný odchod do samostatného života bývá velký krok do neznáma a proto těžký pro každého. Děti z dětských domovů to mají o to těžší, jelikož se ve většině případů nemohou na svou rodinu obrátit a požádat ji o pomoc. Stát a různé neziskové organizace se proto snaží svými programy a projekty o integraci těchto mladých lidí. Ovšem ne všichni o těchto možnostech mají dostatečné informace a v některých případech se těchto programů nemohou nebo nechtějí zúčastnit. I když se vychovatelé v dětských domovech snaží tyto mladé lidi na tak závažný životní krok připravovat, nikde není návod, jak správně a efektivně tuto přípravu provést.

Diplomová práce si klade za cíl zjistit, jaká je připravenost dětí z dětského domova na samostatný život. Je rozdělena na teoretickou a praktickou část. V první kapitole teoretické části, je charakterizována ústavní výchova v České republice, včetně příslušných zákonů a vyhlášek, které s ní souvisejí. Dále je nastíněna historie ústavní výchovy a dětských domovů. Taktéž jsou charakterizována zařízení pro výkon ústavní výchovy a v neposlední řadě rizika, která jsou spojena s dlouhodobým pobytem v těchto zařízeních. Další kapitola komplexně popisuje dětské domovy, od charakteristiky těchto zařízení, přes přijetí dítěte do dětského domova, práva a povinnosti dětí, duševní potřeby, které jsou spojeny se zdravým vývinem dítěte a v neposlední řadě kvalifikace a náplň práce vychovatele. Poslední kapitola teoretické části práce se zabývá samotným odchodem mladých lidí z dětského domova. Zde je charakterizována pomoc ze strany státu a

neziskových organizací při integraci mladých lidí do společnosti. Dále jsou zde vybrány některé programy a projekty, které v České republice fungují a nabízejí zajímavé a nápadité programy.

Praktická část práce je provedena kvalitativní metodou a nástrojem jsou polostrukturované rozhovory s mladými lidmi, kteří jsou umístěni v dětském domově a mají minimálně rok před odchodem. Tyto rozhovory jsou dále komparovány s lidmi, kteří již dětský domov opustili a mají s odchodem své zkušenosti. Rozhovory jsou zaměřeny především na připravenost k samostatnému životu z pohledu právě mladých lidí. Výsledky výzkumu jsou následně zpracovány do případové studie.

1 ÚSTAVNÍ VÝCHOVA V ČR

1.1 Legislativní rámec

Ústavní výchova byla upravována zákonem o rodině č. 94/1963 Sb. Od 1. ledna 2014 vyšel v platnost Nový občanský zákoník (dále jen „NOZ“) (Zákon č. 89/2012 Sb.), který zákon o rodině nahrazuje. NOZ upravuje české soukromé právo a dělí se do pěti částí o sedmnácti hlavách. Rodinné právo je definováno ve druhé části NOZ. Pro tuto práci jsou důležité paragrafy 971 až 975, které se soustřeďují přímo na ústavní výchovu.

Stěžejním zákonem pro ústavní výchovu je zákon č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. Tento zákon byl novelizován a od 1. 11. 2012 je v účinnosti platný jako zákon č. 333/2012 Sb.

Dalším zákonem, který upravuje ústavní výchovu, je zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí.

1.2 Vymezení pojmu

Dle pedagogického slovníku (Mareš, Průcha, Walterová, 2003, s. 266) je ústavní výchova definována takto: „*Tam, kde rodina z některých důvodů v péči o dítě naprosto selhává a není možné či vhodné zvolit osvojení nebo pěstounskou péči, je potřeba zajistit dítěti jiné výchovné prostředí*“.

Ústavní výchova je jednou z forem náhradní výchovy, která je definována v již zmiňovaných zákonech. Náhradní výchovou rozumíme péči o děti, které z nejrůznějších důvodů nemohou být vychovávány ve vlastní rodině. Rozlišujeme dva typy:

- náhradní rodinná výchova
- náhradní ústavní výchova (Škoviera, 2007, s. 30).

Náhradní rodinná výchova je forma, při které je dítě vychováváno náhradními rodiči přímo v jejich rodinách. Účelem této formy péče je poskytnout dětem přechodnou či dlouhodobou péči v době, kdy se ocitají bez rodinného zázemí. Zpravidla se jedná o:

- svěřeni dítěte do péče jiné osoby
- pěstounská péče
- pěstounská péče na přechodnou dobu

- osvojení
- poručenství (Zákon č. 89/2012 Sb.).

Ústavní výchova je výchovné opatření, které nařizuje soud, pokud je výchova dítěte vážně narušena a jiná výchovná opatření nevedla k nápravě. Důvodem k nařízení ústavní výchovy je také to, že rodiče z jiných závažných důvodů nemohou výchovu dítěte dostatečně zabezpečit. V NOZ konkrétně v paragrafu č. 971 odst. 1 je ústavní výchova přesně definována takto: „*Jsou-li výchova dítěte nebo jeho tělesný, rozumový či duševní stav, anebo jeho řádný vývoj vážně ohroženy nebo narušeny do té míry, že je to v rozporu se zájmem dítěte, anebo jsou-li tu vážné důvody, pro které rodiče dítěte nemohou jeho výchovu zabezpečit, může soud jako nezbytné opatření také nařídít ústavní výchovu. Učiní tak zejména tehdy, kdy dříve učiněná opatření nevedla k nápravě.*“ (Zákon č. 89/2012 Sb.).

Lze ji nařídít nejdéle na dobu tří let, s tím, že ji před uplynutím jejího nařízení může soud prodloužit, pokud důvody nařízení ústavní výchovy nadále trvají. Tuto možnost prodloužení lze provádět opakovaně. Soud je povinen nejméně jednou za šest měsíců přezkoumat, zda důvody pro nařízení ústavní výchovy přetrvávají. V České republice má vždy před ústavní výchovou přednost život dítěte v rodině. Soud také může ústavní výchovu prodloužit až o jeden rok po dosažení zletilosti, například pokud jedinec stále studuje.

1.3 Historie ústavní výchovy

Podle historických pramenů je ústavní výchova v podstatě stará jako lidstvo samo. První zmínky nacházíme již v dávné minulosti. Ve starověku, kdy ještě neexistovaly výchovné ústavy, se nechtěné děti pohodily či jinak usmrcovaly. Teprve až s nástupem církve se tyto praktiky začínaly chápat jako vražda, proto se církev dovolávala milosrdenství. Do kostelů se umisťovaly nádoby, do kterých mohly matky odložit své nechtěné děti, a církev se jich následně ujala. (Langmeier, Matějček, 2011, s. 73)

V pozdějších dobách začaly existovat jakési přístřešky pro děti bez vlastní rodiny. Především šlo o různé obecní útulky pro sirotky, kláštery nebo církevní internáty. O děti se starala místní komunita, která zde zaměstnávala různé vysloužilce nebo jiné osoby, kterým chtěla zajistit zaměstnání. Prostředky, které měly vést děti

k poslušnosti, byly často prováděné fyzickým či psychickým nátlakem, které v nich vyvolával strach a pocit nebezpečí. Tímto se útulky mnohdy stávaly místem, kde byly děti často vystavovány různým formám násilí a zneužívání.

Mezi první historicky doložitelné instituce v Čechách patří Vychovatelna v Libni, Polepšovna v Králíkách nebo Vychovatelna spolku pro blaho káránců Královských Vinohrad, která se počátkem 20. století přemístila do Lublaňské ulice (Jedlička a kol., 2015, s. 386-387).

Svůj název si dětský domov nese zhruba od roku 1921, kdy se právě tyto domovy staly pokrokovějšími oproti předešlým sirotčincům. Vybudovány byly na základě malých ústavů rodinného typu, kde žilo zhruba 15–25 dětí. To představovalo žití ve velké rodině. Závažným problémem zde byla velmi nízká pedagogická kvalifikovanost personálu. Správní i výchovnou činnost zde zastupovala tzv. pěstounka, která se na svou funkci připravovala pouze instruktáží v tzv. instruktážních dětských domovech od zkušenějších pěstunek. Stát se zde podílel jen z malé části na hospodaření, proto byl provoz dětských domovů závislý na tom, kolik prostředků se podařilo získat. K tomu sloužily různé dobročinné akce a sbírky (Kulička, 2019).

Po druhé světové válce nastal obrat v organizaci a pojetí péče o děti, které potřebují z různých důvodů pomoc od společnosti. Veškeré úkoly a organizaci převzaly v roce 1949 národní výbory a tím se ústavní výchově, která byla dosud závislá především na dobročinnosti, dostalo pevného materiálního a právního zajištění. Dětské domovy, které byly charitativními sociálními institucemi, se staly výchovnými zařízeními (Kulička, 2019). V roce 1970 nastala jedna ze zásadních změn ve vývoji dětských domovů. Byl vydán ideový záměr Ministerstva školství ČSSR o koncepci dětských domovů. Změny nastaly v kvalitě výchovně vzdělávací práce i v jejich výsledcích. Ústavní zařízení poté byla nedílnou součástí tehdejší československé vzdělávací soustavy. Zákon č. 76/1978 Sb. o školských zařízeních, vydaný ČNR¹, obsahoval samostatnou část věnovanou školským zařízením pro výkon ústavní a ochranné výchovy. Tento zákon uložil dětským domovům povinnost pečovat o veškerou mládež, která se připravuje na povolání, dosáhla zletilosti a jejíž situace vyžaduje institucionální zabezpečení. Zákonné normy byly v roce 1984 novelizovány

¹ Česká národní rada vznikla na základě ústavního zákona č. 77/1968 Sb., o přípravě federativního uspořádání Československé socialistické republiky, jako prozatímní orgán ústavní politické reprezentace českého národa (Vaněček, 1970, s. 11).

a navazovaly na ně příslušné prováděcí předpisy. Zákon č. 77/1978 Sb. o státní správě ve školství se důsledně zabýval zřízením těchto institucí a vyhláška Ministerstva školství České socialistické republiky č. 64/1981 Sb. je členila na domovy internátního a rodinného typu (Švancar, Buriánová, 1988, s. 165-165).

1.4 Výkon ústavní výchovy ve školských zařízeních

Účelem těchto zařízení je především zajišťovat dítěti v zájmu jeho zdravého vývoje řádnou výchovu a vzdělávání. Tato zařízení spolupracují s orgánem sociálně-právní ochrany dětí v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte. Tento plán vymezuje příčiny ohrožení dítěte a stanovuje jistá opatření k zajištění ochrany dítěte a časový plán pro provádění těchto opatření (Zákon č. 359/1999 Sb.).

Institucionalizovaná péče o děti a mladistvé spadá pod resorty tří ministerstev, a to:

1. Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále jen „MPSV“)

- Domov pro osoby (děti) se zdravotním postižením
- Zařízení pro děti vyžadující okamžitou péči (ZDVOP)
- Orgán sociálně-právní ochrany dětí

2. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen „MŠMT“)

Dle zákona 109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy jsou školskými zařízeními:

- Diagnostický ústav
- Dětský domov
- Dětský domov se školou
- Výchovný ústav (Zákon č. 109/2012 Sb.)

Pro účel této práce budou jednotlivá školská zařízení podrobněji popsána v následující podkapitole a komplexnější charakteristika dětských domovů v následující samostatné kapitole.

3. Ministerstvo zdravotnictví (dále jen „MZ“)

- Dětská centra (dříve kojenecký ústav)

Této struktuře je přikládána velká roztržitost, která má za následek nevyhovující a nedostatečně reagující systém. To způsobuje nejednotnost postupů při péči o ohrožené děti a současně i problematickou a zdlouhavou komunikaci při řešení situace konkrétního dítěte. Tomuto systému je vyčítána jak nevhodně nastavená práce v prevenci selhání rodiny, tak neukotvení následné pomoci určené pro mladé dospělé odcházející po dosažení zletilosti ze zařízení ústavní výchovy (Folda ed., 2009, s. 33).

Běhounková (2012, s. 34-35) dodává, že tato roztržitost systému pramení z rozdílného pojetí náhradní ústavní výchovy napříč jednotlivými resorty, které se při práci s ohroženými dětmi řídí odlišnými filozofickými koncepty a přístupy. Specifickým případem jsou pak zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (Klokánky), které spadají pod zařízení sociálně-právní ochrany a upravuje je zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí.

1.4.1 Diagnostický ústav

Zařízení přijímá děti na základě rozhodnutí soudu, kterým byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova a také s nařízením předběžného opatření. Tento typ zařízení plní dle zákona úkoly diagnostické, vzdělávací, terapeutické, výchovné a sociální a také organizační a koordinační. Děti se zde rozdělují do výchovných skupin, kterou tvoří nejméně čtyři a nejvíce osm dětí (Zákon č. 109/2002 Sb.).

Hlavním úkolem diagnostického ústavu je pomocí diagnostického a výchovně-terapeutického pobytu, který zpravidla nepřesahuje dobu osm týdnů, zpracovat podrobnou diagnostickou zprávu, ve které navrhne výchovné a vzdělávací potřeby v zájmu rozvoje osobnosti dítěte, tato zpráva taktéž obsahuje doporučení pro vhodné metody a přístupy (Janský, 2004, s. 94).

1.4.2 Dětský domov

Do dětského domova se přijímají děti ve věku od tří let do 18/19 let s nařízenou ústavní výchovou, které nemají závažné poruchy chování a výchovné problémy. Plní se zde zejména úkoly výchovné, vzdělávací a sociální. Děti jsou zde rozděleny do rodinných skupin, které jsou tvořeny nejméně šesti a nejvíce osmi dětmi (Zákon č. 109/2002 Sb.).

1.4.3 Dětský domov se školou

Účelem dětských domovů se školou je pečovat o děti s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou, které mají výchovné nebo duševní poruchy a vyžadují výchovně léčebnou péči od 6 let do ukončení povinné školní docházky. Stejně jako v dětských domovech jsou děti rozděleny do rodinných skupin, s tím rozdílem, že skupinu tvoří nejméně pět a nejvíce osm dětí (Zákon č. 109/2002 Sb.).

1.4.4 Výchovný ústav

Zařízení je určeno pro děti starší 15 let, které mají závažné poruchy chování a byla jim nařízena ústavní nebo uložena ochranná výchova. Výchovný ústav plní zejména výchovné, vzdělávací a sociální úkoly. Do zařízení může být umístěno i dítě starší 12 let, kterému byla uložena ochranná výchova a v jeho chování se projeví tak závažné poruchy, že nemůže být umístěno do dětského domova se školou. Stejně jako v diagnostickém ústavu jsou i zde děti rozděleny do výchovných skupin po 5 až 8 dětech (Zákon č. 109/2002 Sb.).

1.5 Rizika spojená s ústavní výchovou

Pobyt v zařízení pro výkon ústavní výchovy znamená pro dítě velkou psychickou i sociální zátěž. V této souvislosti se hovoří o tzv. rizicích spojených s ústavní výchovou.

Dle Matouška (1999, s. 118) se kvůli dlouhodobé ústavní péči rozvíjí tzv. hospitalismus, který nesouvisí pouze s dětskou ústavní péčí, ale s jakýmkoliv dlouhodobým pobytem v zařízení. Jedná se o stav adaptace na umělé ústavní podmínky, které jsou zároveň důvodem pro sníženou schopnost adaptace na reálný život. Jedinec, který trpí hospitalismem má několik s ním spojených problémů, např. ztrácí zájem o lidi i o svět, posun zpět do předchozích vývojových stádií nebo problémy v komunikaci.

Jako další velmi závažné riziko u dětí, které jsou vychovávány v ústavu je tzv. deprivanční syndrom. Autoři Langmeier a Matějček (2005, str.185) definují tento syndrom takto: *„Děti, které se vyvíjejí v prostředí ochuzeném o některé významné podněty, zvláště citové, vykazují určité specifické odchylky ve vývoji intelektovém i charakterovém. Prognóza těchto odchylek je pokládána za nepříznivou. Soudí se, že poškozeny jsou prakticky všechny děti, které jsou takovému nepříznivému vlivu prostředí vystaveny, a že toto poškození má jednotný ráz. Mluví se proto často o deprivančním syndromu“*. Tyto děti, které vyrůstají v ústavní výchově působí oproti dětem vyrůstající v běžných

rodinách jako pomalejší nebo naopak hyperaktivní, velmi málo nadané, úzkostné a bojácné a také více náchylné k různým zlovykům (Matoušek, 1999, s. 65).

S tím souvisí i celková psychická deprivace dítěte, která je dle Matějčka definována takto: „*Psychická deprivace je psychický stav, vzniklý následkem takových životních situací, kdy subjektu není dána příležitost uspokojit některou z jeho základních (vitálních) potřeb v dostačující míře a po dosti dlouhou dobu. Uspokojení těchto potřeb v patřičné míře a v pravý vývojový čas je jednou ze základních podmínek dalšího zdravého vývoje osobnosti.*“ (Matějček a kol., 1977).

Veškeré teorie, které se zabývají následky psychické deprivace po odloučení dítěte od matky, se shodují v tom, že pokud odloučení trvá více než několik měsíců, následky jsou trvalé a nezvratné jakoukoliv terapií.

V souvislosti s psychickou deprivací se hovoří i o tzv. subdeprivaci, což je mírnější a skrytá forma deprivace, která má ovšem závažné dlouhodobé nebo i celoživotní následky. Matějček tuto subdeprivaci blíže popisuje v souvislosti s péčí, kde je nedostatek citových vazeb u dětí, které se narodily z nechtěného těhotenství anebo s potížemi získat přiměřenou roli v rodině, kde mají děti až příliš velké materiální zabezpečení a chybí zde pozornost a láska ze strany rodičů (Matějček in Bittner, 2007, s. 63).

Dalším rizikem, které se spojuje s ústavní výchovou je tzv. ponorková nemoc. Tato nemoc je důsledek stereotypního prostředí, z něhož se nedá uniknout, a tím zvyšuje únavu a snižuje toleranci u jedinců. Lidé se stávají agresivními, vztahovačnými a klesá jejich otevřenost a vstřícnost. Toto riziko se objevuje spíše ve vězeňském prostředí (Matoušek, 1999, s. 118-119).

Neméně závažné riziko je absolutní ztráta soukromí, kdy jedinci sdílejí pokoj s několika dalšími spolubydlícími, a proto si nemohou dělat své věci a zájmy tak, jak by chtěli. Dle Matouška (1999, s. 54) je domov definován jako: „*místo, kde nejvíce můžeme být sami sebou a nejméně musíme dodržovat konvenci společenských rolí. V tomto smyslu ústav domov téměř nikdy není.*“

Dle Ptáčka (in Vávrová et al., 2015) se u jedinců, kteří žijí v zařízeních ústavní výchovy mohou objevit následující rizika:

- zvýšené riziko rozvoje poruch chování,

- poruchy emocí,
- častější výskyt psychiatrických diagnóz,
- častější užívání psychofarmak a využívání psychiatrických služeb,
- vyšší výskyt posttraumatické stresové poruchy,
- kriticky zvýšený výskyt pozdějších závislostí,
- obtíže s navázáním citových vazeb,
- nedůvěřivost nebo naopak bezmezná důvěřivost,
- nízká sebedůvěra a uvědomění si vlastní hodnoty,
- špatné zvládnání stresových situací.

2 DĚTSKÝ DOMOV

Jak již bylo zmíněno v předešlé kapitole, dětské domovy spadají pod resort MŠMT. Legislativně jsou ukotveny v zákoně č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů a také vyhláškou č. 438/2006 Sb., kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních.

Matoušek (2008, s. 51) definuje domov jako: „*Chráněné, bezpečné místo, k němuž většina lidí v naší kultuře váže silná emocionální vazba; zároveň místo intimního kontaktu s nejbližšími lidmi*“.

Slovenský básník Válek (in Škoviera, 2007, s.113) vyslovil metaforicky jednu ze základních charakteristik domova takto: „*Domov jsou ruce, na kterých smíš plakat*“. Dle Jandourka (2007, s. 67) domov znamená: „*Souhrn nejbližších, se kterými jedinec strávil na jednom místě delší období svého života, přičemž má k těmto lidem i místu hluboký citový vztah*“.

Dětský domov se svým názvem jako domov prezentuje, ovšem od domova v pravém slova smyslu se již z několika důvodů liší. Obsah pojmu domov se dle Škovier (2007, s. 113-115) dá rozdělit do čtyř linií. **První linie** se váže na domov jako budovu nebo obytný prostor. Jde především o technický aspekt prostředí, v němž žijeme. V minulosti, kdy byly dětské domovy na úrovni internátního typu, nabízel prostorové řešení, které bylo vzdálené bydlení dětí v běžném prostředí. V tomto běžném prostředí dítě znalo kuchyň, dětský pokoj, obývací pokoj, ložnici rodičů, toaletu a koupelnu. Psychologicky významné je to, že všechny prostory obývali členové domácnosti společně. V dětských domovech se dítě setkává s rozdělením na pokoje pro děti (ložnice, klubovna, sprcha a toaleta) a na pokoje pro vychovatele (vlastní toaleta, kancelář a v některých dětských domovech i samostatné kuchyňky a sprchy). Takové rozdělení dítě v běžné rodině nevidí. **Druhá linie** se váže na složení obyvatel. Domov tvoří rodiče a děti, sourozenci nebo jiní příbuzní. Oproti tomu v dětském domově mohou být umístěni i sourozenci, ovšem „matku“ a „otce“ jim nahrazují střídající se vychovatelé, kteří s nimi nežijí, ale pouze pracují. **Třetí linie** zahrnuje širší sociální prostředí, kamarády, sousedy a školu. Je to prostředí, které dítě velmi dobře zná a má k němu určitý vztah díky prožitým věcem a vzpomínkám. V tomto ohledu se dětský domov podobá nejvíce tomu domovu běžnému. I když jde o prostředí plné změn (jedny spolužáky nahradí jiní, staré kamarády nahradí noví apod.), tak tyto změny prožívají i děti, které vyrůstají v běžném prostředí. **Ve čtvrté linii** jde především o generační

a genetickou kontinuitu života. Do popředí se zde dostává nejbližší vztah mezi rodiči a dětmi. Tato linie je naplněna potřebou někam a někomu patřit. V dětských domovech nejde zabezpečit především genetická kontinuita (předávání rodinných tradic a rituálů). Navzdory tomu se v mnoha případech podaří vytvořit větší potřeba blízkých vztahů, než tomu bylo v biologické rodině.

2.1 Charakteristika dětských domovů

Dětské domovy jsou výchovná školská zařízení, která jsou zřizována příslušnými krajskými úřady. Tato zařízení pečují o děti, které nemají závažné poruchy chování, a o které se rodiče nebo jiné osoby zodpovědné za výchovu nechtějí nebo nemohou postarat. Jedná se o děti z rodin, ve kterých se mohou objevovat sociálně patologické jevy jako je drogová závislost, alkohol, agrese apod. Tyto jevy nejsou jediným důvodem pro umístění dítěte do dětského domova, může se jednat například i o děti, které mají dlouhodobě nemocné rodiče, rodiče ve výkonu trestu nebo pocházejí z chudé rodiny (Bendl, 2015, s. 143).

Matoušek (2008, s. 44) charakterizuje dětský domov jako: „*Zařízení pro děti, které nemají možnost vyrůstat v rodině, a to proto, že rodinu nemají, nebo proto, že rodina není schopna či ochotna se o ně starat (tzv. sociální sirotci).*“

Dle zákona č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní a ochranné výchovy musí být zajištěno dítěti v těchto zařízeních základní právo každého dítěte na výchovu a vzdělávání v rámci ústavních principů a mezinárodní smlouvy o lidských právech a základních svobodách. V návaznosti na to musejí být vytvářeny podmínky, které podporují sebedůvěru dítěte, rozvíjejí citovou stránku jeho osobnosti a umožňují aktivní účast dítěte ve společnosti. Také musí být s dítětem zacházeno v jeho nejlepším zájmu a v zájmu harmonického rozvoje osobnosti (Zákon č. 109/2002 Sb.).

Do dětských domovů jsou umisťovány děti zpravidla od tří let do osmnácti let až devatenácti let, případně do ukončení studia, což je maximálně do dvaceti šesti let. Tuto žádost podávají samotné děti. Dále zde mohou být umisťováni nezletilé matky se svými dětmi (Bendl, 2015, s. 143).

Základní organizační skupinou pro práci s dětmi je rodinná skupina, kterou tvoří nejméně šest a nejvíce osm dětí. V jednom areálu dětského domova lze zřídit nejméně dvě a nejvíce šest rodinných skupin. Do těchto rodinných skupin jsou děti zařazovány

s ohledem na jejich výchovné, vzdělávací a zdravotní potřeby (Zákon č. 109/2002 Sb.). V těchto rodinných skupinách ředitel dětského domova zajišťuje denní péči, která odpovídá péči v běžné rodině. Službu vykonávají zpravidla tři pedagogičtí pracovníci, kteří mají i noční služby a během níž dbají na bezpečnost dětí v nočních hodinách zpravidla od 21:00 hodin do 8:00 hodin. Noční služba zajišťuje pomoc dětem při hygieně, oblékání a přípravě na odchod z budovy (Vyhláška č. 438/2006 Sb.).

Vzdělávání dětí probíhá mimo areál dětských domovů. Mladší děti a děti předškolního věku navštěvují zpravidla mateřské školy. Žáci s povinnou školní docházkou navštěvují základní či speciální školy, které jsou v regionu nebo okresu dětského domova. Tyto školy navštěvují společně s dětmi vyrůstajícími v běžných rodinách. Děti, které ukončily povinnou školní docházkou, navštěvují střední školy nebo odborné učiliště, které se vybírá především podle jejich schopností a zájmů. Pokud je velká vzdálenost školy od dětského domova, jsou ubytovány na internátě. V dětském domově lze ubytovat i studenty vyšších odborných škol a vysokých škol pouze po dobu jejich studia a pokud o to požádají (Bendl, 2015).

Dle zákona 109/2002 Sb. § 2, odst. 7 je dětem v rámci péče poskytováno plné přímé zaopatření, a to:

- a) *„stravování, ubytování a ošacení,*
- b) *učební potřeby a pomůcky,*
- c) *úhrada nezbytně nutných nákladů na vzdělávání,*
- d) *úhrada nákladů na zdravotní služby, léčiva a zdravotnické prostředky, které nejsou hrazeny ze zdravotního pojištění, pokud nebyly zdravotní služby vyžádány zákonnými zástupci dítěte,*
- e) *kapesné, osobní dary a věcná pomoc při odchodu zletilých ze zařízení,*
- f) *úhrada nákladů na dopravu do sídla školy“ (Zákon 109/2002 Sb. § 2, odst. 7).*

Dále dle tohoto zákona mohou být dětem hrazeny:

- a) *„potřeby pro využití volného času a rekreaci,*
- b) *náklady na kulturní, uměleckou, sportovní a oddechovou činnost,*
- c) *náklady na soutěžní akce, rekreace,*
- d) *náklady na dopravu k osobám odpovědným za výchovu“ (Zákon 109/2002 Sb. § 2, odst. 9).*

Dětský domov plní funkce výchovně-vzdělávací, sociální, zdravotní a preventivní. Výchovné působení je zaměřeno především na dobu, ve kterou děti nejsou ve škole, tedy na dobu před odchodem do školy a po příchodu ze školy. Jedná se hlavně o přípravu na další vyučování, jelikož velká část dětí přichází do dětského domova se značnými vědomostními nedostatky a také s problémem se učit. Dále se dětský domov snaží naučit děti základní sebeobslužné návyky a odstraňovat možné zlozvyky, jako například základní hygienické návyky, udržování pořádku ve svých pokojích, ale i ve společných prostorách. Dětský domov se snaží děti naučit takové práce, které budou potřebovat až začnou žít samostatný život mimo dětský domov. Jedná se o úklid, praní, žehlení a u starších dětí například o nákupy, vaření jednoduchých pokrmů, nebo drobné opravy předmětů. Důležitým úkolem dětských domovů, je připravit děti na samostatný život a zvládat tak péči o domácnost, úřední jednání, vycházení s financemi apod.

Velmi důležitou součástí výchovy v dětském domově je pedagogické ovlivňování volného času. Každé dítě by mělo mít prostor pro odpočinek, pohyb, zábavu, a hlavně pro rozvíjení svých zájmů a koníčků. To probíhá formou pravidelných a příležitostných činností a aktivit, které jsou individuální, skupinové nebo hromadné. Velký důraz se klade na účast dětí mimo dětský domov. Může se jednat o aktivity nebo zájmové kroužky v rámci školy, domovu dětí a mládeže, základní umělecké školy, různých sportovních oddílů apod. Tento důraz je kladen především proto, aby se v dětech rozvíjela socializace (Bendl, 2015, s. 135-138).

Dle vyhlášky č. 438/2006 Sb., která upravuje podrobnosti výkonu ústavní a ochranné výchovy ve školských zařízeních je přesně definováno, jaké mají být podmínky a provoz v zařízení. Zřizovatel musí zajistit řádné prostorové podmínky, jimiž jsou obývací pokoj, ložnice dětí, pokoj vychovatelů, kuchyňka a sociální zařízení. Dále musí zajistit vnitřní vybavení, což je nábytek, pro uložení věcí, sedací soupravy, psací stoly a židle, jídelní stůl a běžné kuchyňské vybavení. Zajištěny musí být i materiální podmínky pro dítě, jako je ošacení a obuv, běžné domácí elektrické spotřebiče, potřeby pro vzdělávání, výpočetní technika a v neposlední řadě vybavení pro sport, turistiku nebo cestování. Posledním bodem, které tato vyhláška upravuje jsou podmínky pro osvětlení, vytápění, zásobování vodou a úklid (Vyhláška č. 438/2006 Sb.).

V dětském domově se dle zákona musí hradit úhrada příspěvku za péči. Tento příspěvek jsou povinni hradit rodiče. V případě, že má dítě vlastní pravidelné příjmy (např. sirotčí důchod), rodiče se s dítětem na úhradě příspěvku podílí. Dítěti však nesmí být účtováno více jak 10 % ze sirotčího důchodu. Pokud má dítě jiné pravidelné příjmy, použije se částka převyšující 50 % těchto příjmů. V situaci, kdy rodiče spolu nežijí v jedné domácnosti, se musejí na úhradě příspěvku podílet rovným dílem. V některých případech se příspěvek stanovit nemusí, a to tehdy, kdy rodiče doloží, že jsou příjemci dávky pomoci v hmotné nouzi, nebo by po zaplacení příspěvku klesl příjem rodičů pod úroveň životního minima.

Dítěti, které je přímo zaopatřeno též náleží kapesné, které se rozlišuje podle výchovných hledisek, které jsou stanovené vnitřním řádem (Zákon 109/2002 Sb.). Vnitřní řád má každý dětský domov přizpůsobený podle své činnosti. Ten patří do povinné dokumentace, kterou musí každý dětský domov vést. Obsahuje zejména pravidla pro hodnocení a odměňování dětí, práva a povinnosti jak dětí, tak i veškerého personálu včetně ředitele, denní a týdenní program, pravidla pro organizaci návštěv, zdravotní ošetření, pravidla oznamování útěku Policii České republiky, včetně uvedení osoby, která je oprávněná dítě převzít. Jsou zde uvedeny i podmínky přijetí a přemístění dětí nebo pravidla dětské samosprávy.

Dětem jsou taktéž poskytovány osobní dary, které mohou být věcné nebo peněžité. Tyto dary jsou dětem předávány především k narozeninám nebo k ukončení studia. Mohou být poskytnuty i za dobré chování, což je pro děti spíše motivace k tomu, aby se chovaly tak, jak mají. Dětem, které opouštějí dětský domov je poskytována tzv. věcná pomoc.

2.2 Důvody pro umístění dítěte do dětského domova

Důvodů, které vedou k umístění dítěte do dětského domova je mnoho. Jelikož v České republice je toto řešení až tou nejzazší možností, příslušné orgány snaží o jakoukoliv možnou nápravu a stabilizaci nepříznivé situace. Rozhodnutí o umístění dítěte do zařízení nastane až tehdy, kdy je situace v rodině nezvladatelná a nejsou vidět nějaké možné změny. Z toho vyplývá, že nejčastějším důvodem je neplnění základních funkcí rodiny, které negativně ovlivňují psychický vývoj dítěte, utváření osobnosti, ale také socializaci.

Dle Ministerstva vnitra ČR je možné děti, které jsou umístěny do ústavní péče rozdělit do čtyř skupin, a to na:

1. děti osamělé,
2. ohrožené děti – pocházejí ze sociálně slabého prostředí a jejich výchova je ohrožena sociálně patologickými jevy,
3. rizikové děti – tato skupina se vyznačuje problémy v chování, zkušenostmi s návykovými látkami nebo záškoláctvím,
4. děti, které mají problémy s kriminalitou – zde hrozí, že se trestná činnost bude u dítěte opakovat.

Dle Vocilky (1999, s. 26–33) není hlavním důvodem pro umístění dítěte do dětského domova ztráta jednoho či obou rodičů, ale jde především o děti týrané a zneužívané, a to jak psychicky, tak i fyzicky. V tomto případě se jedná o jakkoliv nevhodné jednání rodiče či jiné osoby, která je zodpovědná za výchovu, která poškozuje tělesný, duševní i společenský stav dítěte. Důsledkem je poté nízké sebevědomí dítěte, špatná soustředěnost, která se projevuje ve školním prospěchu dítěte. Dále se jedná o důvody jako je alkoholismus rodičů a zneužívání návykových látek, prostituce matky, nezvládnutá výchova dětí, nízká sociální úroveň rodiny nebo trestná činnost rodičů. Stále více se dětské domovy setkávají i s tím, že rodiče nemají dostatek času a zájmu o výchovu dítěte, především se jedná o velmi dobře situované rodiny. Dále to mohou být důvody spojené s handicapem u dětí, výskytem agresivity a výchovných poruch, nebo také nepřipravenost rodičů na rodičovství.

2.3 Přijetí dítěte do dětského domova

Do dětského domova je dítě umístěno na základě rozhodnutí soudu o nařízení ústavní výchovy. Návrh k soudu může podat jak orgán sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD), tak i zákonný zástupce dítěte. Tento návrh se podává především z toho důvodu, že výchova dítěte je vážně ohrožena nebo narušena a také když rodiče nebo jiné osoby, které jsou zodpovědné za výchovu dítěte, ji ze závažných důvodů nechtějí nebo nemohou zajistit (Zákon č. 89/2012 Sb.). Další možností pro umístění dítěte do dětského domova je na základě předběžného opatření, o kterém taktéž rozhoduje příslušný soud. Předběžné opatření slouží k ochraně práv dítěte a zajištění jeho bezpečí. Tato možnost se používá pouze ve výjimečných případech, a to zejména tehdy, kdy je ohrožen život a zdraví dítěte. Předběžné opatření má omezenou platnost, proto obvykle po vydání je

následně zahájeno soudní řízení. Zákon 292/2013 Sb. o zvláštních řízeních soudních v § 452 odst. 1 uvádí: „(1) *Ocitlo-li se nezletilé dítě ve stavu nedostatku řádné péče bez ohledu na to, zda tu je či není osoba, která má právo o dítě pečovat, nebo je-li život dítěte, jeho normální vývoj nebo jiný důležitý zájem vážně ohrožen nebo byl-li narušen, soud předběžným opatřením upraví poměry dítěte na nezbytně nutnou dobu tak, že nařídí, aby dítě bylo umístěno ve vhodném prostředí, které v usnesení označí.*“ Návrh k soudu může podat pouze orgán sociálně-právní ochrany dětí. Soud, pokud návrh obsahuje všechny náležitosti rozhodne nejdéle do 24 hodin o tomto opatření.

Před příchodem dítěte do dětského domova řeší ředitel spolu se sociálním pracovníkem a vychovatelem organizační začlenění dítěte do rodinné skupiny. Při samotném přijímání dítěte je přítomen pověřený pracovník dětského domova, vychovatel a sociální pracovník, který přebírá veškerou dokumentaci o dítěti, kterou dále spravuje a založí do spisu dítěte, kam se nadále ukládají veškeré dokumenty. Dále se dítě seznámí s chodem dětského domova, s vnitřním řádem, s jeho právy a povinnostmi a také s režimem (Vyhláška 438/2006 Sb.).

2.4 Práva a povinnosti dětí v dětském domově

Jako v každém zařízení i v dětském domově musejí děti dodržovat určitá pravidla, která se odvozují od povinností, které jsou uvedeny v příslušném zákoně. Ovšem mají i svá práva, kterými se pracovníci dětských domovů musejí řídit. Nad dodržováním těchto práv a povinností dohlíží pověření sociální pracovníci orgánu sociálně-právní ochrany dětí, státní zástupci a další kontrolní orgány krajského úřadu, pod který příslušný dětský domov spadá. Ti kontrolují, zda nejsou dotčena práva konkrétního dítěte, ale zároveň ověřují, zda zásadním způsobem plní své povinnosti. Děti s nařízenou ústavní výchovou mají stanoveny práva a povinnosti ze zákona, a to konkrétně v zákoně č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní a ochranné výchovy v § 20. V běžné rodině jsou podobným způsobem nastavena pravidla, která se musejí nebo by se měla dodržovat. Zásadní vliv na osobnost dítěte však nemají ani práva či povinnosti, ale výchova rodičů, nebo osob odpovědných za výchovu dítěte.

2.4.1 Práva dětí

Práva dítěte v dětském domově jsou legislativně dána a musí být obsažená i ve vnitřním řádě každého domova. Dítě má právo na plné přímé zaopatření,

na rozvíjení tělesných, duševních a citových schopností, na respektování lidské důstojnosti. Pokud tomu nebrání závažné okolnosti v rodině, tak aby děti byly umístovány do zařízení se svými sourozenci. Dále má dítě právo na vytváření podmínek pro dosažení vzdělání a pro přípravu na budoucí zaměstnání a na svobodu náboženství. Také má právo na informace o stavu svých úspor či pohledávek, na udržování kontaktu s rodinou nebo příbuznými, za účelem vycházky samostatně opustit dětský domov (pokud se jedná o dítě starší 7 let), na podporu a pomoc při ukončení pobytu. Dítě musí být se svými právy i povinnostmi seznámeno (Zákon 109/2006 Sb.).

Vnitřní řád ne vždy zákonu plně odpovídá a v takovém případě by se části, které zákonu odporují, neměly vůbec aplikovat. V praxi to znamená, že některá práva jsou využívána v rámci systému odměn a trestů. Převážně se jedná o tyto práva:

- právo na dovolenku, propustku pro pobyt u rodičů,
- právo na návštěvu rodiče nebo jiné osoby blízké,
- právo na návštěvu dalších osob – např. kamarádů,
- právo na samostatnou vycházku
- právo na své osobní věci,
- právo na přístup k internetu (Dušková, Hofschneiderová, Holoubková, 2016, s. 23-24).

2.4.2 Povinnosti dětí

Dítě má povinnost dodržovat stanovený pořádek a kázeň, plnit pokyny a příkazy zaměstnanců, dodržovat zásady slušného chování, předat do úschovy na výzvu ředitele předměty, které ohrožují výchovu, zdraví a bezpečnost, podrobit se na výzvu ředitele vyšetření, zda není pod vlivem alkoholu nebo jiné návykové látky (Zákon 109/2006 Sb.).

Za porušení těchto povinností se dětem ukládá tzv. opatření ve výchově, které je taktéž stanoveno zákonem o výkonu ústavní a ochranné výchovy. Jedná se např. o snížení kapesného až o 1/3 nebo zákaz vycházek.

2.5 Duševní potřeby dítěte v dětském domově

Asi nejznámější a nejzákladnější rozdělení základních potřeb uvedl Abraham Maslow ve své pyramidě potřeb. Jedná se o hierarchické uspořádání základních lidských potřeb od těch nejnižších nebo nejzákladnějších až po ty nejvyšší.

1. Fyziologické potřeby – ty tvoří potřeby jídla a pití, spánku, kyslíku a sexuálního uspokojení
2. Potřeby bezpečí – tato potřeba se objevuje u dětí hned po narození. Při jejím neuspokojení může mít dítě trvalé následky. Tato potřeba provází člověka celý život.
3. Potřeby sounáležitosti a lásky – konkrétně se jedná o potřebu někam patřit, být milován a milovat.
4. Potřeby uznání – projevují se zejména jako touha nacházet u lidí úctu a respekt. Do této skupiny patří i touha mít důvody vážení si sám sebe
5. Potřeby kognitivní – slouží k vědění, chápání, rozumění a poznávání
6. Potřeby estetické – projevují se v usilování o zažívání něčeho krásného
7. Potřeby seberealizace – u této potřeby jde především o sebezdokonalování a realizace smysluplného života. Důležité je překonat své nedostatky, které vyžadují sílu a odvalu
8. Potřeby transcendence neboli přesahu – dosažení nadosobních cílů, pro které stojí za to přinést i krajní oběti

A. Maslow označoval potřeby, které se nacházejí na nižších stupních pyramidy, jako D-potřeby neboli deficitní, nedostatkové, což jsou převážně potřeby fyziologické. Vysvětluje to tak, že pokud nejsou tyto potřeby naplněny vzniká v jedinci napětí, které ustoupí až po jejich naplnění. Vyšší potřeby označoval jako B-potřeby, tedy potřeby bytí nebo rozvoje. Mohou to být např. fascinace krásou (krása přírody, uměleckého díla), oddanost pravdě nebo láska. Jejich uspokojení sílu zvětšuje. Potřeby na vyšších stupních pyramidy vyžadují odvalu a plné oddání se jim i přes veškeré překážky a následné důsledky (Helus, 2018, s.129-132).

Další rozdělení základních potřeb, tentokrát přímo u dětí uvádí Dunovský (1999, s. 50-53). Ten dělí potřeby na **biologické, psychické, sociální a vývojové**. Zajímavá je zde vzájemná propojenost jednotlivých potřeb, jelikož psychické potřeby souvisí se sociálními a ty dále navazují na biologické. Mezi potřeby biologické řadí dostatek kvalitní stravy, základní hygienu, dostatek tepla a čistoty a ochranu před negativními vlivy z okolí. Velmi důležitá je v tomto případě rodinná péče, která má zajistit potřebu dítěte zdravě se vyvíjet. Uspokojování psychických potřeb dítěte pomáhá v jeho rozvoji v oblasti cílů, vůle, chování, chápání sebe samého a lidí okolo sebe a vytváření životních hodnot. Velmi důležitou psychickou potřebou je potřeba

jistoty, která má být uspokojena především v citových vztazích dítěte s dospělými osobami. Do psychických potřeb se řadí i potřeba vlastní identity, což znamená uvědomění si vlastního „já“. Třetí skupinou jsou sociální potřeby, které jsou důležité pro každého člověka. Do této skupiny můžeme zařadit lásku a bezpečí, potřebu přijetí dítěte a akceptování ho takového, jaké je. Autor zde uvádí, že do sociálních potřeb řadíme rozvinutí všech sil a schopností, díky kterým by mělo dítě umět překonávat různé životní překážky, potíže a nástrahy. Posledními potřebami jsou potřeby vývojové, které vedou k činnostem, které jedince dále posunují a rozvíjejí. Tyto vnitřní potřeby motivují k aktivitám, které přes proces učení umožňují jedinci rozvinout stávající úroveň svých schopností a posunout je dále.

Podrobněji se psychickými potřebami, které jsou důležité pro psychické zdraví dítěte zabýval ve své publikaci Matějček (1994, s. 37-38). Ten je formuloval do 5 bodů:

1. potřeba určitého množství, kvality a proměnlivosti vnějších podnětů,
2. potřeba určité stálosti a řádu neboli „smysluplný svět“,
3. potřeba citových a sociálních vztahů (v dětském domově to jsou prvotně vychovatelé),
4. potřeba identity neboli společenského uplatnění a hodnoty,
5. potřeba otevřené budoucnosti.

Zdravý psychický nebo duševní vývoj dítěte se objevuje v mnoha teoriích. Jednou z nich je teorie založená na emocích, která vnímá psychické zdraví jako převládající pozitivní emoce a očekávání, které se projevuje produkcí nových myšlenek, fantazií, zájmem, radostí a láskou. Tyto pozitivní emoce se odráží v chování dítěte, které se projevuje jeho dobrou náladou, optimismem a pozitivními interakcemi. Pozitivně naladěné psychicky zdravé dítě je optimistické a projevuje důvěru nejen v pečovatele, ale i v sebe a své vlastní schopnosti (Barrish, 2009, s. 29).

Bohužel, ne všechny děti prožívají takové dětství, ze kterého mohou čerpat i ve svém budoucím životě. Mnohé děti prožívají strach, jsou vystavené náročným stresovým situacím, které vedou k neuspokojení základních potřeb a nemají pozitivní vztahovou zkušenost s pečující osobou. Karr-Morseová (2012) uvádí velmi výstižné přirovnání vývoje emočního programování k letokruhům stromu. Vysvětluje to tak, že na příčném řezu kmenem je přesně vidět, jak strom rostl a jak v určitých vrstvách docházelo k narušení a poraněním. Všechny tyto události jsou ale skryty pod kůrou tedy

pod povrchem osobnosti, a na první pohled nejsou přímo viditelné. To může znamenat, že si tato raná traumata mohou vyžádat svou daň.

Přesun dítěte do ústavního zařízení pro něj znamená velmi náročnou psychickou situaci, a to již od prvního zásahu kompetentního orgánu, přes nejistotu, zda bude muset být umístěno do ústavního zařízení nebo bude moci zůstat s rodinou, až po konečné umístění do zařízení. S tím je spojené riziko vytvoření nejistého attachmentového² stylu. Faktory, které ohrožují kvalitu připoutání k rodičům, jsou např. opuštění dítěte po narození, nestabilní domov, handicap, onemocnění rodičů, zanedbávání, fyzické a citové týrání, umístění dítěte do ústavní péče v raných letech a mnoho dalších. Všechny tyto faktory mají negativní vliv na attachmentový styl, který dítě nadále velmi ovlivňuje a často si ho přenáší do dospělosti, což se projevuje v neschopnosti snadno navazovat vztahy

a i v kvalitě vztahů (Vrtbovská, 2010, s. 62). Jestliže je rodič dítěte v raném období jeho života nedostupný, dochází k setrvání v nedokončeném emočním vývoji a k prožitku selhání. Tento pocit plyne z nezvládnutého úkolu dítěte, kterým je právě získání lásky dospělého (Karr-Morseová, 2012).

2.6 Vychovatel

Vychovatel, a to nejen v dětských domovech, se řadí mezi pedagogické pracovníky dle zákona č. 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících. V tomto zákoně je pedagogický pracovník charakterizován jako pracovník, který vykonává přímou vyučovací, výchovnou, speciálně-pedagogickou nebo pedagogicko-psychologickou činnost, a to přímým působením na vzdělávaného a vychovávaného. K tomu, aby jedinec mohl tuto činnost vykonávat, potřebuje ze zákona dané předpoklady, kterými jsou například plná způsobilost k právním úkonům, odborná kvalifikace pro přímou pedagogickou činnost, bezúhonnost, zdravotní způsobilost a také prokázanou znalost českého jazyka (Zákon č. 563/2004 Sb.)

Kromě výše uvedených předpokladů udává zákon č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní a ochranné výchovy ve školských zařízeních, že pedagogický pracovník musí být

² Teorie attachmentu, známá také pod názvy „citová vazba“ nebo „teorie připoutání“, je zcela specifické pouto, které nás doprovází již od prenatálního vývoje až po konec našeho života. Podílí se na správném vývoji dítěte a v prvních letech života je zcela nezbytná k přežití (Vrtbovská, 2010, s. 16-17). Za zakladatele této teorie se považuje anglický psycholog a psychiatr John Bowlby, který ji definoval takto: „*Trvalé emoční pouto, charakterizované potřebou vyhledávat a udržovat blízkost s určitou osobou, zejména v podmínkách stresu.*“ (Bowlby, 1969 in Kulísek, 2000, s. 405).

i psychicky způsobilý k tomu, aby mohl vykonávat pozici vychovatele v těchto zařízeních. Podrobnosti o této způsobilosti je legislativně dáno vyhláškou č. 60/2006 Sb. o psychické způsobilosti pedagogických pracovníků. Zde se uvádí, že psychická způsobilost se provádí za pomoci psychologického vyšetření, při kterém se především sledují amnestické údaje, intelekt, pozornost, struktura a dynamika osobnosti, hodnotová a zájmová orientace, postoje k výkonu profese a motivace pro práci (Vyhláška č. 60/2006 Sb.).

Škoviera (2007, s. 103-104) pokládá otázku, kdo je to vlastně vychovatel. Zda je to člověk, který do zařízení dochází podle rozepsaných směn a plní si tak svou náplň práce, nebo je to člověk, který má s dítětem hluboký vztah, rozumí tomu, co se v dítěti právě odehrává a umí správně zareagovat v krizových situacích. V této souvislosti se řeší dilema, zda má vychovatel dítěti nahradit nebo naopak nenahradit vlastní rodiče. Dále uvádí, že požadavky na osobnostní kvality u této profese jsou natolik vysoké, že vytvářejí až nereálný model ideálního člověka, který má pouze samé kladné vlastnosti. S výběrem na pozici vychovatele lze hovořit o oblastech očekávání a představách o jeho realizaci. Samotný vychovatel chce realizovat své vize a znalosti, které má, a nechce být pouze výkonným mechanismem. Ve své práci dává přednost tvořivým činnostem. Ředitel zařízení od vychovatele očekává, že bude flexibilní v plnění jeho požadavků, a že děti ve skupině budou vzorné. Zřizovatel chce vychovatele s nižším stupněm vzdělání a kvalifikací, jelikož se poté stává levnější pracovní silou. Ostatní personál v zařízení si představuje, že vychovatelé budou tzv. služkou pro všechno, to znamená, že budou udržovat pořádek a čistotu v zařízení. Také by měli být stále v pohotovosti. Děti chtějí vychovatele, který je zaujme a je pro ně oporou a který svými nároky neohrožuje jejich pohodlí.

U vychovatelů není vhodné pasivní jednání, kdy není schopen prosadit své požadavky, je slabý, má nízkou autoritu a jeho styl výchovy je spíše liberální, což znamená, že si děti mohou dělat co chtějí a ze strany vychovatele není o děti jeven příliš velký zájem. Tento typ vychovatelů nebývá moc oblíbený a v zaměstnání mívají často kázeňské potíže a bývají nespokojeni až nešťastni. Zároveň není vhodný příliš autoritativní až agresivní přístup k dětem. Dětem je poskytnuto málo osobní svobody, nemají možnost pro vlastní rozhodování. Je na ně pokládáno neúměrné kvantum požadavků. V úvahu nejsou brány názory ani úvahy dětí, v případě odlišného názoru jsou děti trestány. Tento přístup vychovatele naprosto odporuje základním principům

výchovy. Za účinné způsoby jednání vychovatele můžeme považovat takové jednání, kdy vychovatel klade na děti přiměřené požadavky, respektuje jejich názor, povídá si s nimi a dává jim prostor, aby vyjádřily své názory, nápady i přání (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008, s. 134).

2.6.1 Kvalifikace vychovatele

Dle zákona 563/2004 Sb. o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů musí mít vychovatel v dětském domově odbornou kvalifikaci, kterou získá:

- a) *vysokoškolským vzděláním získaným studiem v akreditovaném studijním programu v oblasti pedagogických věd zaměřené na speciální pedagogiku nebo sociální pedagogiku,*
- b) *vyšším odborným vzděláním získaným ukončením akreditovaného vzdělávacího programu vyšší odborné školy v oboru vzdělání zaměřeném na speciální pedagogiku, nebo*
- c) *vzděláním stanoveným pro vychovatele podle odstavce 1 a vzděláním v programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaném vysokou školou a zaměřeném na speciální pedagogiku. (Zákon č. 563/2004 Sb.)*

2.6.2 Náplň práce

Nejdůležitější v práci vychovatele je to, aby u dětí rozvíjel a pěstoval takové vlastnosti, hodnoty a postoje, které jsou prospěšné jak pro dítě, tak i pro společnost. Profese vychovatele je různorodá ve svém působení, jelikož se nejedná pouze o výchovu a péči o děti nebo mladistvé, ale také o dospělé. V péči o děti se vychovatelé snaží pomocí různorodě zaměřených činností rozvíjet talent a schopnosti dětí, tedy snaží se o celkový rozvoj osobnosti. Vychovatelé mají na starost plánování různých společenských a kulturních akcí a plánování výletů. Také se zaměřují na sledování a posuzování vlastností a chování u dětí. Pracují jak se skupinou, tak i s jednotlivými dětmi, kde se snaží uplatnit individuální přístup, který je velmi důležitý při této práci (Bendl a kol., 2015, s. 12).

Práce vychovatele je velmi náročná v tom, že obnáší velkou osobní zodpovědnost za svěřené děti. V dětském domově se práce vychovatele dělí na přímou a nepřímou pedagogickou činnost. V přímé pedagogické činnosti se vychovatel

zaměřuje na přípravu dětí do školy, úklidové činnosti, hraní si s dětmi, nakupování a následné vaření, ale jedná se také o řešení problémů dětí. V nepřímé pedagogické činnosti navštěvuje s dětmi lékaře, třídní schůzky ve škole, konzultace s učiteli o jejich nedostatecích v učivu, zajišťování kroužků a mnoho dalších (Stráská, 2006).

Jak již bylo řečeno, práce vychovatele je různorodá. Bendl a kol. (2015, s. 13–14) uvádí několik základních oblastí činností vychovatele:

- Administrativní činnost – záznamy evidence o docházce, pedagogické činnosti a hodnocení výsledků dětí.
- Organizační činnost – organizace režimu, kontrola jeho dodržování, plánování a organizování činností dětí v jejich volném čase, plánování výletů, poznávacích, společenských i kulturních akcí.
- Koordinační činnost – koordinace protidrogové prevence v rámci dětského domova
- Metodická činnost – vytváření výchovných a vzdělávacích dokumentů, evaluačních nástrojů, preventivních programů.
- Diagnostická činnost – posuzování individuálních zvláštností a potřeb dětí umístěných v zařízení.
- Přímá výchovná a vzdělávací činnost – navnadění osobnostního rozvoje dítěte prostřednictvím tělesně, duševně, výtvarně, hudebně, sportovně, řemeslně a jinak zaměřených činností. Vychovávat děti k hodnotám, spolupráci a toleranci.

Pro srovnání uvádím rozdělení činností vychovatele od Škoviery (2007, s. 106), který rozdělil devět hlavních činností, které vycházejí ze zatím nepublikovaného výzkumu:

- příprava na školu a vyučování,
- příprava pokrmů,
- sebeobslužné činnosti (úklid a osobní hygiena),
- administrativní činnosti,
- relaxační a zábavné činnosti (poslech hudby, sledování televize, procházky apod.),
- dozor nad dětmi,
- činnosti, které děti aktivně rozvíjejí (tvořivé hry, zpěv, tanec, kreslení),

- společensky prospěšná činnost (práce v prostorách zařízení dětského domova).

3 ODCHOD DÍTĚTE DO SAMOSTATNÉHO ŽIVOTA

Tento životní krok a posun je těžký pro každého, kdo si tím prochází. Pro děti z dětského domova je tato situace o to těžší. Dítě v běžné rodině se může s jakýmkoliv problémem obrátit na své rodiče a ti mu pomohou. Pro děti z dětských domovů to tak jednoduché není.

Folda (ed., 2009, s. 22) na základě mnoha výzkumných šetření a sledování při setkání s mladými lidmi, kteří opouštějí nebo již opustili dětský domov uvádí významné aspekty znevýhodnění, se kterými se mohou potýkat děti a mladí lidé žijící v dětském domově i po odchodu z něj. Jsou to především:

- psychická deprivace,
- sociální izolovanost, nepřipravenost,
- nesamostatnost, neschopnost sám se o sebe postarat,
- po odchodu z dětského domova ztráta jisté ekonomické a sociální jistoty, kterou dětský domov zajišťoval,
- osobnostní a vývojové problémy,
- chybějící reálná představa života mimo zařízení,
- chybějící finanční, sociální a emocionální podpora,
- omezený životní prostor areálem dětského domova a jeho bezprostředním okolím,
- vytváření vztahů především uvnitř zařízení (jejich omezenost),
- umístění zařízení v odlehlých lokalitách, špatně přístupných veřejnosti,
- základní existenční problémy, problémy ve vztazích (z důvodu nepoznání rodinného zázemí),
- nedostatečné pracovní návyky a příprava na zaměstnání,
- nedostatečné vzdělání,
- chybějící opora v nějakém člověku,
- chybějící motivace k aktivnímu trávení svého volného času,
- nepříznivý psychosociální vývoj v důsledku dlouhodobého pobytu v zařízení,
- poměrně časté poruchy chování.

3.1 Příslušná legislativa

Většina autorů se shoduje v tom, že přechod mladistvých z ústavní výchovy do samostatného života není dostatečně legislativně uchopen.

Běhounková (2012, s. 154–155) zdůrazňuje, že legislativní ošetření celkové přípravy na odchod ze zařízení a následné podpory postihuje pouze zlomek z celé problematiky. Dále upozorňuje i na fakt, že procesu přípravy dětí a mladistvých na odchod ze zařízení není z hlediska legislativních a metodických dokumentů věnována dostatečná pozornost. Neúplnost systémového ukotvení přípravy na odchod mladistvých vede k tomu, že míra této pomoci je především závislá na možnostech a filozofii jednotlivých zařízení a pracovníků. Běhounková uvádí několik aspektů, které jsou při přípravě mladistvých důležité a mají v tomto případě nezastupitelnou roli:

- vnímání důležitosti procesu přípravy na vstup do života,
- propracovanost koncepce přípravy dětí na odcházení v praxi,
- způsob realizace multidisciplinární spolupráce mezi zařízeními a dalšími poskytovateli sociálních služeb,
- regionální dostupnost organizací sociální opory (zejm. organizací realizujících programy rozvoje,
- přípravy na odchod a následnou podporu pro děti a mladistvé.

V zákonu č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní a ochranné výchovy je jen malá zmínka o této problematice, a to konkrétně v § 33, kde se uvádí, že dítěti je poskytnuta věcná pomoc nebo jednorázový peněžitý příspěvek podle jeho skutečné potřeby v době propuštění a podle hledisek, které jsou stanovené vnitřním řádem dětského domova. Hodnota peněžitého příspěvku je maximálně 25 000 Kč. Tato částka je stanovena nařízením vlády č. 460/2013 Sb. Mladý dospělý má také dle zákona č. 111/2006 Sb. o pomoci v hmotné nouzi nárok na mimořádnou okamžitou výpomoc ve výši 1000 Kč, kdy se přihlíží na nezbytné potřeby jedince a sumu peněz, kterou dostal při odchodu ze zařízení (Folda ed., 2009, s. 21).

Dále se zde uvádí, že je dítěti poskytnuta poradenská pomoc, a to společně s orgánem sociálně-právní ochrany dětí. Tato pomoc se týká především při hledání bydlení a práce. Poradenská pomoc je dítěti poskytnuta i po odchodu z dětského domova, pokud se ocitne v tíživé životní situaci. V též zákoně se uvádí i to, že ředitel je povinen nejdéle šest měsíců před propuštěním dítěte z dětského domova informovat o této

skutečnosti příslušný obecní úřad s rozšířenou působností, který naváže kontakt s dítětem a nabídne mu pomoc při jakémkoliv problému (Zákon č. 109/2002 Sb.).

Vyhláška č. 438/2006 Sb., kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních, uvádí v § 2 odst. 6, že v zájmu přípravy na budoucí samostatný život dítěte může být v zařízení zřízena jedna nebo více samostatných bytových jednotek pro ubytování jednotlivých dětí nebo nejvýše tříčlenné skupiny dětí, jež se připravují na ukončení institucionální výchovy. Do těchto bytových jednotek mohou být umístěny děti starší 16 let podle kritérií a za podmínek stanovených vnitřním řádem zařízení.

Zmínka je i v zákonu č. 359/1999 Sb. o sociálně – právní ochraně dítěte, kde se uvádějí totožné informace se zákonem o ústavní a ochranné výchově, který byl již zmíněn.

3.2 Příprava dětí na odchod

Příprava na odchod z ústavního zařízení není pouze o rozhovoru s dítětem před dosažením plnoletosti o tom, jaké má plány, ale mělo by se jednat o dlouhodobou a systematickou práci nejlépe hned od příchodu dítěte do dětského domova. Běhounková (2012) diferencuje jednotlivé fáze přípravy do třech skupin, a to konkrétně na zahájení, průběh a návrat:

- **1. fáze** – v zahájení této fáze přípravy dítěte do samostatného života by dle Běhounkové měla být započata ihned po příchodu dítěte do zařízení, kdy je v jejím rámci vypracován podrobný plán podpory a péče. Dle zákona č. 109/2002 Sb. je v této fázi vypracován i plán rozvoje osobnosti a v neposlední řadě plán sanace rodiny, na kterém se podílí i poskytovatelé sociálních služeb. Tyto plány lze nazvat jako tzv. „vstupní dohoda“, která by měla být napsána pro dítě i jeho rodinu srozumitelným jazykem. Dítě je s plánem podpory a rozvoje podrobně seznámeno a v průběhu pobytu v zařízení se podílí na vyhodnocování a stanovování dalších cílů.
- **2. fáze** – tato fáze přípravy by měla probíhat během umístění dítěte v zařízení. Cílem je zahrnout do sociální rehabilitace členy rodiny a udržovat mezi nimi vzájemný kontakt, zahájit sociálně-psychologické a preventivně-terapeutické služby, trénovat dovednosti, které dítě bude potřebovat pro samostatný život a také zvyšovat a motivovat v budoucím kariérním růstu, což by mělo vést

k dosažení finanční nezávislosti a zajištění vlastních příjmů. Zde Běhounková uvádí zdůraznění Organizace spojených národů (OSN), která v roce 2009 při velkém shromáždění zdůraznila, že by zvláštní úsilí mělo směřovat k tomu, aby každému dítěti mohla být přidělena specializovaná osoba, která by měla za úkol usnadnit dětem nezávislost při odchodu ze zařízení. V České republice se v tomto smyslu hovoří o tzv. garantovi či klíčovém pracovníkovi v zařízení, který má v popisu práce dítě v průběhu výchovně terapeutického procesu provádět. Pro dítě by měl sloužit jako důvěrník. V této fázi odborníci doporučují nejpozději šest měsíců před odchodem ze zařízení uspořádat případovou konferenci, kde budou projednávány hlavní body budoucího samostatného života, jako například otázka bydlení, zaměstnání, vztahy a kontakty s vlastní rodinou. V závěru této fáze by měl proběhnout rituál loučení s celým zařízením, pracovníky a ostatními dětmi.

- **3. fáze** – poslední fáze se soustředí především na preventivně-terapeutické provázení dítěte po odchodu ze zařízení. Ten pro dítě představuje mnoho nových věcí, které v něm vyvolávají pocit nejistoty. Dítě po odchodu musí převzít veškeré své rozhodování a zodpovědnost ve svém životě. Proto je důležité, aby dítě mělo i po odchodu možnost obrátit se na kompetentního pracovníka, který mu v tomto neznámém kroku pomůže. V této chvíli dítě potřebuje intenzivní podporu, která by měla postupem času přejít v podporu poradenskou, která je legislativně dána. Poradenská podpora by měla po stabilizování situace a po adaptaci na nové prostředí doznívat (Běhounková, 2012, s. 155-157).

Děti, které odcházejí z dětských domovů, jsou zvyklé na neustálou péči ze strany zaměstnanců, kteří se o ně starali a zajišťovali vše, co bylo potřeba, od stravy, oblečení, financí až po zajišťování úředních věcí. V této souvislosti popisuje Gotwaldová (2006, s. 8) nejčastější problémy, se kterými se děti setkávají:

- neschopnost hospodaření s financemi,
- nemožnost zajištění si vysokého standardu bydlení a spotřeby, na které byly zvyklí z počátečních prostředků (tento problém se snaží vyřešit nevýhodnými půjčkami a v horším případě páčáním trestné činnosti).

Mladí dospělí jsou po opuštění ústavního zařízení tzv. „opilí svobodou“. Už nad nimi nikdo nedeřší ochrannou ruku a nikdo je nehlídá. Snadněji pak podléhají vlivům

vrstevnických skupin jako je zneužívání alkoholu, drog, propadnutí gamblerství a prostituce. S těmito patologickými jevy souvisí další problémy, jako je ztráta bydlení, práce, partnera, neschopnost využívat svůj volný čas, ale i potíže v hospodaření s penězi (Matoušek, Pazlarová, Baldová, 2008, s. 8). Důvodem, proč se mladí dospělí po odchodu ze zařízení mnohdy rozhodnout nevyhledat nějakou formu pomoci při řešení nastalých problémů, bývá strach z přiznání svého selhání. Chtějí dokázat, že se se svojí situací dokážou vypořádat sami (Běhounková, 2012, s. 163).

Mezi příčiny selhávání mladých dospělých po odchodu ze zařízení ústavní výchovy patří nereálné představy o životě mimo zařízení, málo rozvinuté psychosociální dovednosti, nedostatek obecných dovedností, ale i povětšinou nízké dosažené vzdělání (převážně vyučení). Orientace ve společnosti je pro ně tedy často velice komplikovaná (Matoušek, Pazlarová, Baldová, 2008, s. 8).

V roce 2015 byl na toto téma realizován výzkum agentury Ipsos, který si objednala organizace Mimo domov. Výzkum se zabýval obavami a představami dětí před opuštěním dětského domova. Průzkum vznikl za finanční podpory Nadace Komerční banky – Jistota a partnerem byla nezisková organizace Letní dům. Realizován byl u 102 dětí, kteří v tu dobu byly v dětském domově a měli ho opustit do jednoho roku, a dále u 27 dospělých, kteří si ústavní výchovou prošli.

Pro výzkum byly stanoveny základní klíčové otázky, na které se výzkum snažil odpovědět. Otázky zněly takto:

- *„Proč končí některé děti z dětských domovů na ulici?“*
- *Jakou roli v tomto období hraje stát?*
- *Pomáhá dětem současný systém?*
- *Kdo zasahuje, když nemají kam jít?*
- *A jaký je život venku, o kterém ještě v dětském domově mohou jen snít?“*

Ze zjištění byly identifikovány tři hlavní problémy, které komplikují situaci dětem, které dětské domovy opouštějí. Ty jsou rozděleny do následujících pilířů:

- 1) **Vztahy** – zde bylo zjištěno, že děti jsou až příliš fixované na vychovatele a po odchodu z dětského domova, kdy se vychovatelky vytratí z jejich života, se cítí opuštěny a nevědí si rady.

- 2) **Nedostatek informací** – při odchodu dětem chybí praktické informace pro život týkající se úředních záležitostí a následné pomoci neziskových organizací.
- 3) **Nedostatky systému** – tento problém se týká především znevýhodnění v oblasti vzdělávání, jelikož většina dětí končí na oborech s výučním listem, což omezuje jejich uplatnění na trhu práce (*Jsou na odchod do běžného života připraveny děti z dětských domovů*, online, 2015).

Každý dětský domov má své metody pro přípravu dětí na odchod. Jak už bylo řečeno, příprava není nijak legislativně dána, proto se metody mohou od sebe lišit.

Podle standardů kvality péče o děti ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy a preventivně výchovné péče má být dále dítě před odchodem do samostatného života provázeno a připravováno především v těchto oblastech:

- vzdělávání,
- zaměstnání,
- ubytování,
- správa financí a možnosti finanční podpory,
- jednání s úřady,
- péče o zdraví,
- přístup ke zdravotním službám a službám dalších potřebných specialistů,
- udržení sociálních kontaktů,
- vytváření nové sítě podpory,
- poradenství (Pacnerová et al., 2015, s. 33).

3.3 Pomoc státu

Dle Foldy (ed., 2009, s. 23) je klíčovým problémem rozpor mezi skutečnými potřebami jedinců, kteří se připravují na odchod do samostatného života a péčí, kterou jim poskytuje stát. Přípravě na odchod z náhradní péče chybí systematičnost a dlouhodobost. Důvodem této neadekvátní reakce na jejich potřeby jsou zejména nedostatečné kapacity a chybějící finanční zdroje.

Stát při pomoci mladým lidem odcházejícím z dětských domovů garantuje jednorázový peněžitý příspěvek a příspěvek na mimořádnou událost ve výši 1000 Kč, dále zprostředkovává příspěvek na živobytí a bydlení a také doplatek na bydlení. Jedná se o dávky v hmotné nouzi, které jsou poskytovány v rámci MPSV. Jedinec si o tyto

dávky musí zažádat sám a mnohdy neví jak na to. Existují ovšem internetové portály, jako jsou například Šance dětem (dostupné na: www.sancedetem.cz) nebo Audabiac (dostupné na: www.audabiac.cz). Zde lze najít návod a informace, kam si po odchodu z dětského domova zajít a co si vše vyřídit. S těmito úředními záležitostmi by měl pomáhat i sociální kurátor. V neposlední řadě stát nabízí v rámci zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách pobytové služby, jako jsou azylové domy a domy na půl cesty.

3.3.1 Dávky v hmotné nouzi

System pomoci v hmotné nouzi upravuje zákon č. 111/2006 Sb. o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů a další právní předpisy, zejména zákon č. 110/2006 Sb. o životním a existenčním minimu, ve znění pozdějších předpisů a vyhláška č. 389/2011 Sb. o provedení některých ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi. Jedná se o formu pomoci lidem, kteří nemají dostatečné příjmy. Těmito dávkami se snaží jedince motivovat k aktivní snaze zajistit si prostředky, které povedou k jejich uspokojení životních potřeb. Stát tímto způsobem bojuje proti sociálnímu vyloučení.

- **Příspěvek na živobytí** –základní dávka pomoci v hmotné nouzi, která pomáhá lidem při nedostatečném příjmu. Částka živobytí je stanovena pro každou osobu individuálně dle hodnocení její snahy a možností, jako jsou možnosti zvýšení příjmu vlastní prací nebo řádným uplatněním nároků a pohledávek a odvíjí se od existenčního a životního minima.
- **Příspěvek na bydlení** – dávka sociální pomoci, která je určena pro lidi s nižšími příjmy, kterým pomáhá s úhradou nákladů na bydlení. Posuzuje se podle výše čistého příjmu za předchozí kalendářní čtvrtletí.
- **Doplatek na bydlení** – doplatek pomáhá společně s příjmy a s příspěvkem na bydlení uhradit odůvodněné náklady na bydlení, což je nájem, služby spojené s bydlením a náklady na dodávky energie. Výše doplatku je stanovena tak, aby po zaplacení těchto nákladů zůstala jedinci částka na živobytí (MPSV, 2020).

3.3.2 Sociální kurátor

Sociální kurátor je specializovaný sociální pracovník, který pracuje v rámci činnosti obecního úřadu s rozšířenou působností. Dle zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, v § 92 písm. b) se jedná o tyto cílové skupiny:

- „osoby ohrožené sociálním vyloučením z důvodu předchozí ústavní nebo ochranné výchovy nebo výkonu trestu,
- osoby, jejichž způsob života může vést ke konfliktu se společností.“ (Zákon č. 108/2006 Sb.).

Spolupráce sociálního kurátora a mladých dospělých opouštějící ústavní zařízení je vždy na bázi dobrovolnosti. Sociální kurátor je informován o konkrétních případech ze strany ředitele dětského domova nebo orgánu sociálně-právní ochrany dětí zhruba šest měsíců před dosažením plnoletosti a před odchodem. Při následném setkání kurátor klienta seznámí s jeho možnostmi a nabídne mu spolupráci. Ovšem rozhodnutí o tom, zda pomoc využije, záleží pouze na klientovi. Velmi často se stává, že nabízenou pomoc klienti odmítají, jelikož sociálního kurátora vnímají jako zástupce další instituce, která mu chce ubírat svobodu, nebo k němu nemají důvěru. Proto by měla být spolupráce zahájena ještě v době, kdy je klient v zařízení (Pěnkava, 2011, s. 77).

Pokud se klient rozhodne nabízenou pomoc využít, sociální kurátor zajišťuje především odborné sociální poradenství, sociální terapii, doprovázení a zastupování klienta při úředních věcech, při jednání s rodinou, zaměstnavatelem, bankami a v případě nutnosti a zájmu při jednání s neziskovými organizacemi, které klientům taktéž vypomáhají.

3.3.3 Pobytové služby

V neposlední řadě stát nabízí mladým dospělým, kteří opouštějí dětský domov a nechtějí se vrátit zpět k rodině, sociální pobytové služby v rámci zákona č. 108/2006 Sb. o sociálních službách. V tomto zákoně je značný výčet služeb, které jsou klientům poskytovány. Pro účel této práce jsou zásadní azylové domy a domy na půl cesty.

Azylové domy – jedná se o službu sociální prevence, která poskytuje pobytové služby na přechodnou dobu jedincům, kteří jsou v nepříznivé sociální situaci, která je spojená se ztrátou bydlení. Dle výše uvedeného zákona tato služba obsahuje základní činnosti, jako jsou poskytování stravy nebo pomoc při zajištění stravy, poskytnutí

ubytování a také pomoc při uplatňování svých práv a obstarávání ubytování (Zákon č. 108/2006 Sb.) Dle vyhlášky, kterou se provádějí některá ustanovení zákona o sociálních službách, délka pobytu v tomto zařízení zpravidla nepřevyšuje jeden rok a náklady za pobyt jsou 130 Kč za den (Vyhláška č. 505/2006 Sb.).

Domy na půl cesty – tento typ pobytové služby je určen přímo pro osoby do 26 let, které odcházejí z ústavního zařízení nebo z výkonu trestu odnětí svobody. Služba poskytuje ubytování, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, sociálně terapeutické činnosti nebo pomoc při uplatňování práv, oprávněných zájmů a obstarávání osobních záležitostí (Zákon 108/2006 Sb.). Cena služby je stejná jako u azylových domů, tudíž maximálně 130 Kč za den. Někteří jedinci ovšem vidí domy na půl cesty opět jako další ústavní zařízení, které omezuje jeho svobodu a kde musí dodržovat stanovená pravidla a podmínky (Matoušek, Pazlarová, Baldová, 2008).

Jelikož jsou domy na půl cesty určeny i osobám po výkonu trestu odnětí svobody, tak je dle Běhounkové (2012, s. 168) důležité, aby byl zamezen společný pobyt s těmito osobami, jelikož by to mohlo mít za důsledek negativní dopad na budoucnosti mladých dospělých. Dle Foldy (in Běhounková, 2012, s. 168) je problém v tom, že domy na půl cesty jsou ve většině případů kapacitně obsazeny a místo je nutné rezervovat minimálně půl rok dopředu.

3.4 Pomoc neziskových organizací

Pomoc se mladým dospělým odcházejícím z dětského domova nabízí i v rámci spolupráce s neziskovými organizacemi. Ty jsou charakterizovány jako organizace, které nevytvářejí zisk k přerozdělení mezi své vlastníky, správce nebo zakladatele. Zisk sice mohou vytvořit, ale musí ho zase vložit zpět do rozvoje organizace a plnění jejího poslání. Neziskové organizace jsou ukotveny v NOZ č. 89/2012 Sb., a také v zákoně č. 90/2012 Sb. o obchodních korporacích (Neziskové organizace, online, 2020).

Nevládní neziskové organizace sehrávají velmi podstatnou roli v této problematice. Z informací, které jsem získala prostudováním různých internetových stránek mohu říct, že sehrává podstatnější roli než stát. Organizace a nadační fondy pomáhají mladým dospělým při odchodu finančně, materiálně, ale i prostřednictvím odborného poradenství nebo vzdělávacími programy. Velkou výhodou vidím v tom, že organizace spolupracují s různými dětskými domovy již před odchodem klientů do samostatného života a zaměřují se tak na jejich přípravu.

V následujících podkapitolách uvedu několik nadací a nadačních fondů, které nabízejí různé projekty pro děti z dětských domovů. Uvádím zde jen několik z nich a ty, které mě osobně zaujaly.

3.4.1 Asociace Dítě a Rodina, z.s.

Tento zapsaný spolek je sdružením 78 neziskových organizací, které působí v oblasti náhradní rodinné péče. Spolek se nezabývá pouze odchodem mladých lidí z dětského domova, ale snaží se svými aktivitami zajistit, aby každé dítě mělo možnost vyrůstat v rodinném prostředí. Tato asociace vznikla z toho důvodu, aby se kvalitně zlepšil systém o ohrožené děti. Na jejich internetových stránkách uvádějí, že považují za nutné sjednotit celý systém péče o ohrožené děti pod Ministerstvo práce a sociálních věcí, jak je tomu např. na Slovensku. Současný stav, kdy je péče o tyto děti rozdělena do gesce tří ministerstev, je dle Asociace neudržitelný. Sjednocení by mělo vést ke zjednodušení celého procesu a ke zkvalitnění služeb.

Cíl této Asociace lze shrnout do 5 základních přání, na které má každé dítě nárok:

- Aby každé dítě mělo někoho, s kým může navázat trvalý a bezpečný vztah.
- Aby dítě mohlo primárně zůstat ve své rodině.
- Aby dítě, které nemůže vyrůstat ve své vlastní rodině, vyrůstalo v náhradní rodině.
- Aby žádné dítě mladší sedmi let nebylo umístěno do ústavní péče.
- Aby byl dostatek kvalitních pěstounů všech specializací (Dítě a rodina, 2020).

3.4.2 Mimo domov

Spolek Mimo domov vznikl v roce 2008 a zaměřuje se na celkové zlepšení péče o ohrožené děti. Cílem této nevládní neziskové organizace je to, aby se věnovala pozornost dětem, které žijí mimo svou vlastní rodinu, ale také rodinám, kterým hrozí odebrání dítěte. Stejně tak, jako Asociace Dětem a Rodině, usiluje Mimo domov o realizaci systémových změn, které povedou ke zlepšení postavení dítěte ve společnosti a také k zvládnutí odchodu z ústavního zařízení.

Od letošního roku organizace spustí nový projekt Sociální inkubátor. Ten je zaměřen na komplexní služby dětem ve věku 15 let a více při úspěšném startu do

dospělosti. V praxi by tento projekt měl fungovat tak, že pracovníci projektu si vytipují patnáctileté děti a následující tři roky s nimi budou intenzivně pracovat. Budou dětem po odchodu z dětského domova poskytovat psychoterapeutickou pomoc a pomoc v zajištění práci či bydlení. Součástí projektu bude i patron neboli doprovázející osoba, která by měla být dětem nablízku i po odchodu z dětského domova (Mimo domov, 2020).

3.4.3 Nadační fond Residomo

Nadační fond založila v roce 2017 společnost Residomo. Cíl nadačního fondu je podpora lokalit a komunit Moravskoslezského kraje. V neposlední řadě se snaží pomáhat svými aktivitami a projekty lidem v tíživých životních situacích a sociálně a zdravotně znevýhodněným.

V rámci své působnosti nabízí nadační fond tři fungující programy:

- program pro region,
- program s námi domů,
- program tréninkové byty.

V programu S námi domů nadační fond pomáhá mladým dospělým lidem při odchodu z ústavního zařízení, ale také z náhradní rodinné péče nebo z domů na půl cesty. Cílem tohoto projektu je osamostatnění a rozvoj sociálních kompetencí a získání vlastního bydlení, které si dokáží udržet. Podpora nadačního fondu RESIDOMO spočívá především v poskytnutí příspěvku na nájemné za užívání bytu a za užívání vybavení bytu a doprovodnou službu (Residomo, 2020).

3.4.4 Múzy dětem, z. s.

Spolek realizuje od jara 2003 víkendové celodenní výjezdy za dětmi do dětských domovů s různými umělci. Formou hravých dílen zapojuje děti do různých akcí, které odhalují a podporují jejich talent a vlohy a rozšiřují jejich povědomí. Zároveň zvyšuje u sociálně hendikepovaných dětí sebevědomí a v důsledku snižuje riziko jejich sociálního vyloučení a konfliktů se zákonem.

V rámci ČR spolek Múzy dětem spolupracuje s více než 80 dětských domovů, dětských domovů se školou a diagnostických ústavů ze všech 14 krajů České republiky (Múzy dětem, 2020).

Za hlavní činnost spolek považuje práci v rámci projektu PATRON, který realizuje posledních šest let společně s partnerskou organizací Ligou Otevřených Mužů. Dosud tento projekt podpořil celkem 102 mladých lidí. Projekt PATRON je podpořený Evropským sociálním fondem České republiky. V projektu je podporována schopnost mladých mužů vyrůstajících v zařízeních náhradní výchovy ve věku 17–21 let začlenit se do společnosti, včetně získání a udržení si zaměstnání. Patroni by měli mladým mužům vytvořit často chybějící model pozitivního mužského vzoru, předávat jim své zkušenosti a být jim podporou při vstupu do běžného života.

Projekt je realizován v ročních cyklech, kdy na začátku každého cyklu jsou vybráni ze zájemců o patronství vhodní patroni, pro které se uskuteční třídní školení, kde se podrobně seznámí s celým projektem, s pravidly patronského doprovázení a dále jsou připravováni na zvládání obtížných situací, které mohou nastat. Poté se koná víkendový výjezd, na kterém se patroni seznámí s mladými muži ze zařízení ústavní výchovy. Tento víkend je pojat zážitkově, kde mají patroni mnoho příležitostí se seznámit s těmito dětmi. Poté se vytvoří patronské dvojice, které se spolu nadále pravidelně setkávají. Cílem těchto setkání je vytvořit vztah, ve kterém se budou oba, jak patron, tak mladý muž, cítit pohodlně. Chlapci tak získá pozitivní mužskou oporou při opouštění zařízení náhradní výchovy (Patron, 2020).

Organizace Múzy dětem kromě projektu Patron nabízí i projekt „Život nanečisto“ a „Korálky dětem“, které také pomáhají dospívajícím lidem z ústavního zařízení připravit se na samostatný život.

Projekt Život nanečisto je proveden ve dvou fázích, kdy první fáze je na principu seznámení jak dětí, tak vychovatelů s principy celého projektu, a to formou ukávek a diskuse. Ve druhé fázi projektu absolvují mladí dospělí interaktivní tři modulový seriál víkendových kurzů mimo prostředí dětského domova, kde s nimi pracují kvalifikovaní lektoři, psychologové a pedagogové, kteří je seznamují s rizikovými situacemi, s nimiž se mohou setkat po odchodu ze zařízení. Témata jsou zaměřena na všechny oblasti společenského života např. hledání práce, bydlení, zvyšování kvalifikace nebo na rizika nezaměstnanosti a finančních prostředků. Cílem celého projektu je pochopení klientů, že se nemají vzdávat po prvním neúspěchu a intenzivně na sobě pracovat (Život nanečisto, 2020).

Projekt Korálky dětem spočívá v tom, že děti z dětských domovů vyrábějí samy za sebe různé šperky, za které dostávají i náležitou odměnu. Tento princip projektu

umožňuje dětem poznat cenu vlastnoručně vydělaných peněz a zároveň je vede k osvojení principů hospodaření. Tento projekt vzešel ze společné iniciativy spolku Múzy dětem a známé české herečky Michaely Maurerové. Kmotra celého projektu je taktéž známá česká zpěvačka Klára Vytisková (Múzy dětem, 2020).

3.4.5 Nadační fond Veroniky Kašákové

Nadační fond Veroniky Kašákové je výjimečný tím, že sama zakladatelka, tedy Veronika Kašáková, si prošla ústavní výchovou a pobytem v dětském domově. Na svých internetových stránkách uvedla: *„Jsem přesvědčená, že jsem byla v dětském domově a prožila všechny ty okamžiky právě proto, abych dnes mohla pochopit ostatní opuštěné děti a abych jim mohla nabídnout pomoc, jsem jedna z nich, a i když existují nepochybně děti, které mají mnohem silnější příběhy než ten můj, tak věřím v to, že naše působení v domovech dokáže zvednout ze židle třeba i jen jedno dítě, které si řekne: „Nezáleží na tom, kdo je má matka či otec, záleží na tom, KDO JSEM JÁ!“*.

Nadační fond funguje na principu doprovázení mladých lidí z dětských domovů na jejich cestě do reálného života. Pokud klient dětského domova projeví zájem o spolupráci s tímto nadačním fondem, posílají mu tzv. průvodce. Tím vytvářejí individuální vztah, který vzniká v dětském domově a pokračuje i po jeho opuštění. Vize celého fondu je, aby každý mladý člověk, který opouští dětský domov, věděl, co ho v životě čeká, byl na to připravený, a hlavně aby na to nebyl sám.

Veronika Kašáková společně se svým týmem vytvořila tři fungující programy, kterými jsou:

- Nový start s Veronikou
- Restart
- Proměny s Veronikou

První program, tedy **Nový start s Veronikou** vznikl na základě vydání biografické knihy *„Zpověď – z děčáku až na přehlídková mohla!“*, ve které Veronika otevřeně píše o jejím dětstvím, o dětském domově, o dospívání bez rodičů, a hlavně o životě po odchodu z dětského domova. Projekt je realizován jednodenní besedou ve vybraném dětském domově, kde s dětmi sdílí nejen svůj příběh, ale i příběhy ostatních dětí, kteří jezdí po zařízeních společně s Veronikou. Tím si navzájem předávají zkušenosti a budují si důvěru mezi sebou.

Druhý program, který nadační fond realizuje, nese název **Restart**. Vznikl na základě předchozího programu, jelikož jednodenní návštěva dětí v dětských domovech dle Veroniky nestačí. Na základě tohoto projektu chtějí být dětem a mladým lidem ještě blíže, a to prostřednictvím jejich průvodců. Průvodce je školený mentor, který musí projít psychickou způsobilostí a docházet na profesionální supervizi. Jeho posláním je předat dětem a mladým dospělým co nejvíce zkušeností do běžného života. Vizí celého tohoto projektu je, aby mladý člověk, který opouští dětský domov, měl možnost ještě před odchodem navázat individuální lidský vztah, který bude pokračovat i po odchodu. Každý mladý dospělý, který projeví zájem získá svého průvodce, se kterým se setkává minimálně rok před odchodem. Společně si stanoví individuální plán, na kterém budou dvakrát do měsíce pracovat. V plánu může být např. dokončené vzdělání, výběr vhodného zaměstnání, finanční hospodaření, bydlení apod. Po odchodu se s průvodcem nadále setkávají až do naplnění celého plánu a do stabilizování životní situace.

Poslední projekt, který nadační fond nabízí, je **Proměny s Veronikou**. Ten se netýká přímo odchodu mladých lidí z dětského domova, ale i tak je velmi zajímavý. Jedná se o projekt ve spolupráci se švédskou kosmetickou značkou Oriflame, kde dětem, ale i jejich vychovatelkám dopřejí jeden výjimečný den, který bude jen jejich a o nich. Děti v dětských domovech často podléhají myšlenkám typu: „*Jsi ošklivá*“, „*Jsi hloupý*“, „*Nikdo tě nemá a nebude mít rád*“ apod. Často si i dávají za vinu, že je rodiče opustili. Projekt se snaží dětem tyto myšlenky vyhnat z hlavy a nahradit je myšlenkami typu: „*Není to Tvoje vina*“, „*Jsi krásná*“, nebo „*Ty to dokážeš*“. Jak je již v názvu uvedeno, jedná se o celkovou proměnu vzhledu a image. Projekt má i edukativní část, ve které všichni absolvují kurz rozvoje vnitřního potenciálu se zkušenými a kvalifikovanými lektory. V tomto kurzu poznávají své silné stránky a talenty a učí se, jak je správně využít (Nadační fond Veroniky Kašákové, 2020).

3.4.6 Vteřina poté, z. s.

Spolek tvoří skupina lidí, kteří si prošli ústavní péčí a kteří usilují o to, aby práva dětí, které taktéž vyrůstají v zařízeních ústavní péče, nebyla jen prázdným pojmem, ale nejvyšší hodnotou. Chtějí prosazovat zájmy těchto dětí, zvyšovat jejich informovanost v oblasti práv a povinností, podpořit jejich sebevědomí a být prostředníkem v komunikaci s institucemi, které o podmínkách života v ústavních zařízeních

rozhodují. Ústavní péči vnímá jako krajní alternativu, kterou by stát měl poskytovat pouze na přechodnou dobu a ve formě co nejbližší rodinnému prostředí.

Především tato skupina lidí, která vytvořila spolek Vteřina poté, chce zlepšovat prostředí v zařízeních ústavní péče. Proto se snaží vyslyšet všechny ty, kteří k tomu mají co říct – zejména děti a mladé lidi. Jejich příběhy z domovů zařadili do dvou rubrik „*S obdivem*“ a „*S podivem*“. Jak už samotné názvy naznačují, „*S obdivem*“ představují ty šťastnější příběhy. Ty pod částí „*S podivem*“ už tak šťastné nejsou. Cílem obou rubrik není kritizovat konkrétní dětské domovy. Jde především o to začít naslouchat dětem, které v domovech strávily mnoho let a mají právo je měnit na místo, na které budou vzpomínat rády a nebudou si říkat, že žily v „Podivínově“ (vteřina poté, 2020).

Velmi zajímavý a úspěšný projekt, který organizace realizovala, byl projekt **Cesta z labyrintu samostatného života**, který podpořila v rámci grantového řízení Nadace Sirius. Tento projekt trval přibližně 20 měsíců a byl realizován v Moravskoslezském kraji, Královéhradeckém kraji a v hlavním městě Praha. Hlavním cílem projektu bylo naučit děti a vychovatele společně pracovat s tématem „odchod a těžké životní situace“ a vytvářet příležitosti pro děti a mladé dospělé, aby se aktivně účastnili při rozhodování o záležitostech, které se jich týkají. Projekt se skládal z výjezdů do dětských domovů a vytváření metodického průvodce převážně pro vychovatele. Jedním z výstupů tohoto projektu je brožura „**Cesta za vysněným vzděláním**“. Brožura je primárně určena pro mladé dospělé, ale může rovněž posloužit i vychovatelům, kteří zde mohou najít inspiraci a důležité informace ohledně vzdělávání. Hlavním důvodem pro vytvoření této brožury byl fakt, že děti v ústavních zařízeních mají nedostatek informací o možnostech podpory ve vzdělávání. V brožuře zájemci mohou najít přehled nadací, které podporují vzdělávání a osamostatňování dětí napříč kraji České republiky. Dalším z výstupů projektu je metodický průvodce „**Role partnerského přístupu a skupinové práce v přípravě dětí na odchod z dětského domova**“. Tento metodický průvodce je určen především pro vychovatele dětských domovů, kteří mohou zvýšit šanci dětí na úspěšné začlenění do samostatného života. Text je doplněn o výpovědi dětí, bývalých klientů a klientek dětských domovů a také vychovatelů (Vteřina poté, 2020).

3.4.7 Dejme dětem šanci, o. p. s.

Tato obecně prospěšná společnost pomáhá především dětem a mladým lidem z dětských domovů na jejich cestě k samostatnosti. Svými projekty a aktivitami se jim snaží usnadnit úspěšné začlenění do společnosti po opuštění dětského domova. Organizace Dejme dětem šanci nepodporuje dětské domovy, ale vždy podporuje konkrétní dítě. Není závislá na různých grantech, proto financování je založeno zejména na podpoře fyzických a právnických osob. Projekty, které organizace realizuje poskytuje komplexní pomoc dětem. Zapojit se může každý, kdo pomoc chce a může si vybrat formu podpory, která je pro něj přijatelná jak po finanční stránce, tak po stránce lidské.

Podpora spočívá v několika možnostech, a to konkrétně:

- Spoření pro děti – ten, kdo se rozhodne pomáhat prostřednictvím této možnosti spoří dítěti formou měsíčních plateb po dobu dítěte v dětském domově. Všechny naspořené finance dítě získá při odchodu. S touto konkrétní podporou souvisí i projekt, který organizace realizuje. Jde o projekt s názvem „Podporuj mě...“ aneb adopce „na blízko“.
- Podpora při studiu – dítěti se hradí veškeré náklady spojené se studiem tak, aby si dítě mohlo vybrat obor dle jeho vlastní volby.
- Splnění opodstatněného přání – zde dárce zaplatí nebo přispěje dítěti na splnění jeho přání, které souvisí se studiem nebo se smysluplným trávením volného času. Projekt „Přál(a) bych si...“ tyto vyslovené přání plní, a lidé je mohou podpořit svým peněžitým darem. Děti si např. přejí nová rovnátka, lyžařský kurz, nový hrací koutek, doučování, učebnice a oblečení na praxi apod. Každý, kdo se rozhodne, že dítě podpoří a splní mu jeho přání má na internetových stránkách této organizace možnost si přečíst všechna přání, která si děti přejí.
- Hostitelská péče – tato péče je forma kontaktu s dítětem o víkendu nebo o prázdninách, kdy dítě je na pobytu v rodině.

V návaznosti na výše uvedené možnosti podpory realizuje organizace i další projekty. Projekt „Pomoz mi do života...“ se snaží usnadnit dětem start do samostatného života. Je zaměřen na mladé lidi, kteří dětský domov opouští. Nabízí i podporu při studiu a při přípravě na budoucí povolání. Skládá se ze tří částí:

- **Stipendijní program** – úhrada nákladů spojených se studiem.
- **Startovací balíčky** – materiální pomoc při odchodu z dětského domova. Jeden startovací balíček bývá v hodnotě cca 22 000 Kč a obsahuje např. lůžkoviny, osušky a ručníky, kuchyňské utěrky, rychlovarnou konvici, sadu hrnců, talířů, příborů, sklenic a hrnků, žehličku a sušák na prádlo, vysavač a velkou tašku plnou drogerie.
- **Pomoc v začátku samostatného života** – pomoc při hledání samostatného ubytování, zaměstnání apod.

Dalším projektem je „Děti bez dluhů“. Ten nabízí právní pomoc dětem, které se ne vlastní vinou dostaly do problémů s exekucemi. Může se jednat např. o situaci, kdy rodič neplatí za dítě v jeho trvalém pobytu poplatky za komunální odpad, který je ze zákona povinen hradit. Při dosažení zletilosti dluh převezmou exekutoři a vymáhají ho po dítěti. Cílem tohoto projektu je podniknout všechny kroky směřující k oddlužení dětí a zabránění výkonu exekuce (Dejme dětem šanci, 2020).

3.4.8 New Job New Life

Tento zajímavý projekt vznikl v roce 2013 ve spolupráci Nadace Terezy Maxové dětem a platformou Byznys pro společnost. Projekt se snaží pomáhat mladým lidem z dětských domovů a pěstounských rodin získat pracovní zkušenosti. Vznikl na základě toho, že děti o reálné situaci mimo brány dětského domova příliš nevědí. V rámci projektu organizují semináře na zvýšení profesního uplatnění, exkurze do různých firem, které se do projektu zapojily, vyhledávají vhodné pracovní pozice, připravují mladé lidi na výběrová řízení a mimo to zvyšují povědomí u veřejnosti o problémech, které jsou s odchodem z dětského domova spojeny. Internetové stránky nabízí odkaz na burzu práce, kde si jedinec může prohlídnout a následně vybrat zaměstnání, brigádu, stáž apod. Dále pak nabízí informace, jak sepsat životopis a motivační dopis a jak žádost o pracovní pozici poslat správně (New job new life, 2020).

3.4.9 Šance do života

Projekt „Šance do života“ zastupuje funkci motivačního programu pro děti z dětských domovů, které se v rámci přípravy na odchod z ústavní péče chystají do života. Firma ACO ve spolupráci s městem Přibyslav nabízí bydlení a práci a umožňuje tím prohloubení pracovních návyků, zodpovědnosti a samostatnosti, aby mladí uspěli v samostatném životě. Jeho cílem je pomoci dospívajícím dětem zvládnout strach

ze samostatného života, otevřít možnosti do budoucnosti, pomoci v dosahování jejich přání a cílů, posílení odpovědnosti a schopnosti se rozhodovat a zlepšení orientace v mimoústavním prostředí. Projekt se skládá ze tří částí:

- Startovací byt – kapacita bytu je 2+1, maximálně pro 4 osoby. Byt se nachází v centru malého města Příbyslav a je částečně vybavený.
- Zaměstnání ve společnosti ACO Industries k.s. v Příbyslavi
- Doprovázení

Během roku si mladí lidé budou moci udělat konkrétní představy o samostatném bydlení, naučí se hospodařit s vydělanými penězi, získají potřebné schopnosti a dovednosti, jistotu a budou vědět, kam povede jejich další cesta. Po ukončení maximálně dvouletého pobytu by měli účastníci mít schopnost získat vlastní bydlení a práci, případně zajištěnou smlouvu na dobu neurčitou ve společnosti ACO (Šance do života, 2020).

3.4.10 Začni správně

Tento projekt pomáhá mladým lidem z dětského domova nebo pěstounské péče, aby se po odchodu postavili na vlastní nohy a byli schopni žít plnohodnotný a samostatný život. Cílem projektu je vytvoření funkčního systému integrace mladých dospělých, kteří opouštějí dětské domovy a pěstounskou péči. Poskytují individuální pomoc při hledání práce, bydlení, financí a v osobnostním rozvoji. Také realizují mentoringový program, kde školí kvalifikované mentory pro osobní kontakt a individuální spolupráci s mladým dospělým. Dále udělují ocenění Bílá vrána, které je určeno těm, kteří prošli v průběhu svého života ústavní výchovou nebo náhradní rodinnou péčí a následně ve svém životě uspěli. Úspěchem se v tomto případě myslí, že jedinec má práci, rodinu, zázemí apod. (Začni správně, 2020).

3.4.11 Symbios

Projekt Symbios představuje sdílené bydlení mladých dospělých odcházejících z dětského domova a studentů vysokých škol v Brně. V jeho počáteční fázi si organizátoři chtěli ověřit, zda se jedná o funkční nástroj pro řešení situace mladých dospělých odcházejících z dětských domovů a zda je možné model spolubydlení využívat i nadále.

Po organizačních věcech, které byly zapotřebí vyřešit a domluvit se všemi stranami projektu, se na konci roku 2018 projekt zahájen návštěvami v dětských domovech, kde představili mladým dospělým projekt sdílené bydlení. O několik měsíců později proběhlo setkání mladých dospělých z dětských domovů a studentů a následně se v létě 2019 společně zúčastnili adaptačního pobytu. V září téhož roku bylo zahájeno společné bydlení těchto mladých lidí. Projekt má k dispozici celkem 8 bytů (Symbios, 2020).

4 METODOLOGIE VÝZKUMU

4.1 Cíl výzkumu

Cílem výzkumného šetření je zjistit a popsat:

- Jakým způsobem jsou děti v dětském domově připravovány na samostatný život
- Jaká je informovanost o následné pomoci po odchodu ze zařízení
- Jaká je realita po odchodu z dětského domova

4.2 Výzkumné otázky

Stanovena byla jedna hlavní otázka, která je zaměřena na připravenost dětí z dětského domova na samostatný život a čtyři podotázky, které se zaměřují na jednotlivá témata zkoumání.

HVO: Jak jsou děti a mladí dospělí v dětském domově připravováni na samostatný život?

VP1: Jsou mladí dospělí v dětských domovech dostatečně informováni o následné pomoci při odchodu ze zařízení?

VP2: Jakou mají mladí dospělí z dětského domova představu o budoucnosti?

VP3: Jaké mají pocity před odchodem z dětského domova?

VP4: Jaká je realita po odchodu z dětského domova?

4.3 Metoda výzkumu

Výzkumná část diplomové práce je založena na kvalitativním výzkumu. Tuto podobu výzkumu jsem zvolila především z toho důvodu, že umožňuje řešenou problematiku zkoumat podrobně a do hloubky. Vzhledem k tomu, že je problematika ústavní výchovy citlivé téma, myslím si, že užití kvalitativního výzkumu je vhodnou volbou.

Významný metodolog Creswell definoval kvalitativní metodu takto: „*Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní,*

holistický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách" (in Hendl, 2005, s. 50).

Podstatou kvalitativního výzkumu je široce rozprostřený sběr dat bez předem stanovené základní proměnné, hypotéz a výzkumný projekt není závislý na již vybudované teorii. „*Jde o to do hloubky a kontextuálně zakotveně prozkoumat určitý široce definovaný jev a přinést o něm maximální množství informací*“ (Šedřová, Švaříček, 2007, s. 24).

Kvalitativní výzkum můžeme považovat za emergentní nebo pružný typ výzkumu, a to především proto, že lze výzkumné otázky modifikovat či doplňovat v průběhu výzkumu, sběru dat a analýzy. Jelikož se kvalitativní výzkum provádí v terénu, kde výzkumník vyhledává a analyzuje jakékoliv informace týkající se řešené problematiky, přirovnává se práce výzkumníka k činnosti detektiva (Hendl, 2005, s. 50).

4.4 Metoda sběru dat

Výzkumné šetření bylo provedeno metodou interview se dvěma skupinami mladých dospělých. První skupinu tvořili ti, kteří jsou ubytováni v dětském domově a mají před sebou velkou životní změnu, kterou je odchod ze zařízení do samostatného života. Druhou skupinou byli ti, kteří již dětský domov opustili a mají tak zkušenosti s odchodem a samostatným životem. Tuto metodu jsem zvolila především pro výhody, které spatřuji v hloubkovém provedení šetření s možností dalšího dotazování a objasnění nejasností.

Interview je považován za nejčastěji používanou metodu sběru dat v kvalitativním výzkumu. V některých případech se pro tuto metodu užívá označení hloubkového rozhovoru, který umožňuje výzkumníkovi porozumět názoru jiných lidí a zachytit výpovědi v jejich přirozeném prostředí. Konkrétní metoda, kterou jsem při interview použila, je polostrukturovaný rozhovor, který vychází z předem připraveného seznamu témat a otázek (Šedřová, Švaříček, 2007, s. 159–160). Hendl (2005, s. 173) tuto metodu nazývá „*Strukturovaný rozhovor s otevřenými otázkami*“, ve kterém jsou pečlivě formulovány otázky, na které má respondent odpovědět. Účelem tohoto rozhovoru je co nejvíce minimalizovat efekt tazatele na kvalitu rozhovoru.

Rozhovor mi poskytlo celkem 7 mladých dospělých. Probíhaly v průběhu měsíce března a června, dle potřeb účastníků přímo v dětském domově, v kavárně a v místě

aktuálního bydliště. Každý rozhovor trval přibližně 30–40 minut. Tazatelské otázky se skládají ze 3 hlavních témat, přičemž každé téma je doplněno o několik podotázek, kterými se snažím rozebrat problém do hloubky. Jelikož jsem zkoumala dvě skupiny respondentů sestavila jsem dvě verze tazatelských otázek. Otázky jsem měla předem připravené, přičemž jsem v průběhu rozhovoru pokládala doplňující otázky a příklady a v případě nejasností otázky více rozvedla. Se souhlasem respondentů jsem každý rozhovor nahrávala a následně použila doslovnou transkripci dat bez stylistických oprav pro zachycení všech důležitých informací.

Ze získaných rozhovorů jsem vytvořila případovou studii, která se zaměřuje na podrobný popis a rozbor jednoho nebo několika málo případů. Jde o zachycení složitosti případu a o popis vztahů v jejich celistvosti (Hendl 2005, s. 103–104).

V odborné literatuře případová studie nese mnoho odlišných názvů. Pro tuto práci je nejvhodnější typ kolektivní nebo také mnohopřípadová studie. Oba názvy v podstatě znamenají totéž, a to, že se jedná o hloubkové zkoumání. Jedná se o výzkumy, v nichž se realizuje šetření u více případů. Získané výsledky se navzájem porovnávají a tím vzniká závěrečná zpráva shrnující závěry ze zkoumaných případů (Šedřová, Švaříček, 2007, s. 106).

4.5 Výzkumný vzorek

Výzkumný vzorek tvoří mladí dospělí ve věku od 17 do 28 let, konkrétně 3 ženy a 4 muži, kteří byli či jsou umístěni na základě nařízení ústavní výchovy nebo předběžného opatření do dětského domova. Dalším kritériem pro výběr respondentů bylo to, že jsou minimálně rok před odchodem z dětského domova a mají nějaké představy o samostatném životě. Bohužel v současné chvíli byli v dětském domově pouze tři respondenti, kteří odpovídali kritériím pro tento výzkum.

Základní informace o účastnících výzkumu:

Účastník výzkumu 1 (Adam)

Pohlaví: muž

Věk: 17 let

Vzdělání: Student druhého ročníku střední odborné školy v oboru „Stravovací a ubytovací služby“

Délka pobytu v dětském domově: ¾ roku, stále pobyt v DD

Účastník výzkumu 2 (Simona)

Pohlaví: žena

Věk: 17 let

Vzdělání: Studentka druhého ročníku střední odborné školy v oboru „Kuchař/číšník“

Délka pobytu v dětském domově: 7 let, stále pobyt v DD

Účastník výzkumu 3 (Monika)

Pohlaví: žena

Věk: 18 let

Vzdělání: Studentka třetího ročníku střední odborné školy v oboru „Kuchař/číšník“

Délka pobytu v dětském domově: 4 roky, stále pobyt v DD

Účastník výzkumu 4 (Daniel)

Pohlaví: muž

Věk: 20

Vzdělání: dosažené střední odborné vzdělání s výučním listem v oboru „Kuchař/číšník“

Délka pobytu v dětském domově: 4 roky, v současné době vlastní bydlení

Účastník výzkumu 5 (Erik)

Pohlaví: muž

Věk: 23 let

Vzdělání: dosažené střední odborné vzdělání s výučním listem v oboru „Kuchař/číšník“

Délka pobytu v dětském domově: 10 let, v současné době vlastní bydlení

Účastník výzkumu 6 (Marek)

Pohlaví: muž

Věk: 28 let

Vzdělání: dosažené střední vzdělání s maturitní zkouškou (stavební škola)

Délka pobytu v dětském domově: 13 let, v současné době vlastní bydlení

Účastník výzkumu 7 (Iveta)

Pohlaví: žena

Věk: 25 let

Vzdělání: dosažené střední odborné vzdělání s výučním listem v oboru „Kadeřník“

Délka pobytu v dětském domově: 5 let, v současné době bydlení u rodičů

Účastník výzkumu	Pohlaví	Věk	Vzdělání	Délka pobytu
Adam	muž	17 let	Student střední odborné školy (zakončení výučním listem)	¾ roku, stále v DD
Simona	žena	17 let	Studentka střední odborné školy (zakončení výučním listem)	7 let, stále v DD
Monika	žena	18 let	Studentka střední odborné školy (zakončení výučním listem)	4 roky, stále v DD
Daniel	muž	20 let	Střední odborné vzdělání s výučním listem	4 roky v DD, v současné době vlastní bydlení
Erik	muž	23 let	Střední odborné vzdělání s výučním listem	10 let v DD, v současné době vlastní bydlení
Marek	muž	28 let	Dosažené střední vzdělání s maturitní zkouškou	13 let v DD, v současné době vlastní bydlení
Iveta	žena	25 let	Střední odborné vzdělání s výučním listem	5 let v DD, v současné době bydlení u rodičů

5 VÝSLEDKY VÝZKUMU

5.1 Interpretace výsledků výzkumného šetření

Abych si dokázala odpovědět na sestavené výzkumné otázky, vytvořila jsem si následující kategorie, které jsou pro interpretaci získaných odpovědí stěžejní:

- Způsob přípravy na samostatný život
- Informovanost o následné pomoci při odchodu z dětského domova
- Představa o budoucnosti
- Pocity před odchodem z dětského domova
- Realita po odchodu z dětského domova

5.1.1 Způsob přípravy na samostatný život

Na otázky týkající se přípravy na odchod z dětského domova, odpovídali účastníci výzkumu rozdílně. Shodli se ale na tom, že o odchodu alespoň uvažují a přemýšlí o něm. „*Už nějak přemyslím, jak se rozhodnout.*“ (Adam, 17). Druhá účastnice výzkumu uvedla, že z hlediska odchodu je toho na ní v poslední době příliš, ale zároveň, že se cítí být připravená „*Připravuju se. No teďka poslední dobou je toho na mě strašně moc, protože vychovatelé se mě pořád ptají, jak se připravuju na ten odchod z domova, jaký to pro mě bude, jestli jakoby jsem připravená na to odejít a prostě se mě furt ptají, jestli jakože, co první si chci zařídit a všechno množný no. Já si myslím, že jsem na to dostatečně připravená. Já si občas říkám, že jsem taková vyspělejší, že prostě si dokážu představit co od života očekávat. A vím, co chci.*“ (Simona, 17). Poslední z účastnic, která je stále v dětském domově uvedla, že téma odchodu je pro ni osobně aktuálním tématem, který řeší s pracovníky dětského domova a s rodinou, jelikož zvažuje návrat právě k rodině. „*Tak pro mě je to teď dost aktuální, takže to řeším s vychovatelkou a taky s rodinou, ke který se teda vrátit asi nechci, ale když nebude jiná možnost, tak, než si vydělám nějaký peníze, tak proč ne. Ale беру tuhle možnost jako poslední. Chci bejt hlavně samostatná a nezávislá na ostatních.*“ (Monika, 18).

Účastníci, kteří již dětský domov opustili, uvedli, že s přípravami na odchod jim pomáhal vychovatel/vychovatelka. Jeden z účastníků dodal, že odchod začal vnímat ve chvíli, kdy si uvědomil, že se nechce vrátit zpět domů. „*No já jsem ten odchod začal řešit ve chvíli, kdy jsem si uvědomil, že zpátky domů se vrátit nechci, protože by to bylo*

pořád dokola a nikam bych se neposunul. Takže jsem si začal zjišťovat věci, který bude potřeba zařídit. S tím mi pomáhala hodně vychovatelka. Naštěstí jsem dostal nabídku na práci i bydlení, až ukončím školu, takže do byla výhoda.“ (Marek, 28). „No s tím připravováním na odchod mi tam hodně pomáhal ten strejda (vychovatel) s tím zařizováním věcí a tak.“ (Daniel, 20)

Pouze dva účastníci výzkumu, uvedli, že je nějaké přípravy na odchod z dětského domova nezajímaly a bylo jim jedno, co bude dál. *„Jako mě to moc nedocházelo, že mám odcházet. Spíš jako vychovatelé mě pořád tlačili k tomu, abych se už nějak rozhodl, kam vlastně půjdu. Mě to v tu chvíli bylo asi i jedno.“ (Erik, 23).* Jedna z účastnic také uvedla, že jediné, co chtěla, tak bylo, vrátit se zpátky domů, a proto přípravy nijak neřešila. *„Já jsem se ani nijak připravovat nemusela. Věděla jsem, že sama nebudu, protože jsem se chtěla vrátit zpátky k rodině. Jako věděla jsem, že to asi není nejlepší řešení, ale prostě jsem to tak cítila a neuměla jsem si představit, že bych měla jít bydlet někam sama, nebo natož do nějakýho dalšího zařízení. Doma jsem prostě spokojená.“ (Iveta 25).*

Dva z účastníků, také odpověděli, že se zapojili do projektů, které pomáhají mladým dospělým při odchodu z dětského domova. Tyto odpovědi uvedu v další části, která se zabývá informovaností o těchto projektech.

V otázce, která byla zaměřena na způsoby, jakými jsou v dětském domově ze strany vychovatelů připravování na odchod, byly odpovědi taktéž odlišné. Někteří odpověděli, že mají v dětském domově v rámci přípravy různé gramotnosti, které je učí základním věcm, které budou potřebovat k životu. Jednalo se o vaření, uklízení, praní, ale i menších domácích oprav, zahradničení nebo vyplňování složenek. *„No, je napsanej týdenní plán a tam jsou napsaný různý gramotnosti jakoby třeba pracovní nebo různý takovýhle a učíme se třeba jak se pere prádlo, plejeme záhony, přesazujeme kytky a občas hrabeme listí a stříháme stromky a keře. Máme třeba i jakoby gramotnosti, že nás učí, jak se vyplňují složenky, jak vyjít s penězma a různý takovýhle věci co potřebujeme do života abychom to zvládli.“ (Simona, 17).* Další odpověď účastníka z dětského domova je totožná s předchozí: *„Učí mě víceméně všechno tady. Učím se i prát, protože já tolik to praní, to jde mimo mě a víceméně ty základy se snažím umět. Vaření třeba zvládám i sám, nebo třeba tu elektroniku, to taky jde. Víceméně tyhle dvě věci vaření a ohledně elektroniky, počítačů to jde více ke mně.“ (Adam, 17).* Poslední

účastnice, která je v současné době stále v dětském domově uvedla, že zásadní gramotnosti v domově nemají, pouze učení se, jak vyjít s financemi při nákupu na následné vaření. Nic jiného si nevybavuje: „*Ale jo, něco tu děláme. Musíme třeba vařit a uklízet si. K tomu vaření chodíme i na nákup, takže to nás asi celkem připraví. Jinak si nic moc nevybavuju.*“ – T: „*Takže něco jako finanční gramotnost tu nemáte?*“ – „*No jen to, že musíme vyjít s penězma třeba při tom nákupu a tak, jinak asi ne.*“ (Monika, 18).

Ti účastníci, kteří již dětský domov opustili, odpovídali na tuto otázku totožně s předchozími účastníky. V odpovědích se nejčastěji objevovaly výpovědi ohledně vaření, uklízení a ostatních domácích prací, ale také ohledně financí: „*No já si pamatuju, že jsme si museli vařit a uklízet. Občas s námi vychovatel vyplnil nějakou tu složenku, nebo nám říkal, jak to chodí na úřadech a co si kde máme zařizovat.*“ (Marek, 28). Jedna z účastnic přípravu přirovnala k bydlení v rodině, jelikož i tam se musí pomáhat. Také uvedla, že ji nebavily veškeré informace a ukázky v úředních záležitostech: „*Jo vařili jsme, prali, žehlili a tak. Prostě jako bysme bydleli doma. Tam se musí taky pomáhat s domácíma pracema. Nebo si pamatuju, že jsme i občas mluvili o takových těch úředních věcech. Jako kam si, pro co dojít na úřad, co se kde platí a proč. Já si jen vzpomínám, že mě to děsně štvalo.*“ (Iveta 25). Poslední z účastníků opět použil přirovnání, ale k jakési víkendové službě, kterou měl každý jedinec v dětském domově samostatně a celý víkend: „*...my jsme měli třeba peníze na stravu a na cesty do školy, a to jsme na konci týdne museli vyúčtovat a muselo nám to sedět do koruny. Takže nás učili vlastně zacházet s penězma. Vařili jsme taky o víkendech, kdy jsme měli něco jako službu a museli jsme si všechno nakoupit a uvařit pro celou skupinu.*“ (Daniel, 20).

K otázce na zhodnocení celkové přípravy, kterou dětský domov poskytuje, odpovídali účastníci, k mému překvapení, velmi pozitivně. Především si chválili přístup vychovatelů, kteří se jim snažili se vším pomoci. Dále si chválili připravenost v základních domácích pracích, ve finančních záležitostech apod. Někteří dokonce uvedli, že vychovatelům děkují za to, co pro ně dělají nebo dělali: „*Já vím, že se na vychovatele můžu se vším obrátit, kdybych něco nevěděl, v tom je to dobrý tady.*“ (Adam, 17). Dle jedné z účastnic, je příprava na tak dobré úrovni, že si myslí, že je na samostatný život připravena velmi dobře: „*Já si myslím, že je to hodně dobrý, myslím si, že za ty roky, co jsem tady, tak hodně jsem se toho naučila a přiučila, jako všechno, co mě tady*

naučili věřím, že se mi hodí a podaří uplatnit v tom životě.“ T: „A kdyby si měla nějaký obavy a nevěděla jsi, co máš dělat i po odchodu, můžeš se na vychovatele spolehnout?“ – „Ano, to si myslím, že můžu určitě.“ (Simona, 17). Za velmi zajímavou odpověď považuji následující výpověď jedné z účastnic, která uvedla, že záleží na každém, jak s těmito zkušenostmi vynaloží a jak je využije: „Tak určitě se mi to bude hodit, ale myslím, že záleží, jak se toho každé ujme a jestli to dokáže využít, to, co nás tu naučí.“ ... „jako vychovatelé jsou tu fajn, takže si myslím, že by mi bez problému pomohli.“ (Monika, 18).

Dva z účastníků, kteří již dětský domov opustili a žijí si svůj vlastní život, zhodnotili přípravu velmi pozitivně, dokonce i za to vychovatelům děkují: *„No, jako když to celý zhodnotím, tak musím říct, že bez vychovatelů bych nebyl tam, kde jsem. Asi bych si ani tu školu neudělal. Dali mi do života hodně dobrý znalosti a základy, určitě víc než moje rodina. Jako i jsem jim za to děkoval, když jsem tam přijel na návštěvu.“ (Marek, 28). „Já si myslím, že vychovatelé pomůžou, ale musí ty děcka chtít. Někteří to mají tak, že prostě pomoc nechťej a s tím nikdo nic neudělá. Jinak celkově jo, informovali nás o všem, co bychom měli umět.“ ... „jako těm lidem patří velký dík, za to, co pro nás dělali.“ (Daniel, 20).*

Další z účastníků nehodnotil přípravu nijak negativně, ovšem nijak svou odpověď nerozvedl.: *„Zhodnotit? No myslím, že dobrý celkem. Jako snažili se, to neříkám že ne, a vlastně nemám nic negativního, co bych k tomu řekl. Za mě prostě dobrý.“ (Erik, 23). Poslední z účastnic uvedla, že pro ni to nijak důležité nebylo, jelikož věděla, že po odchodu půjde zpět domů: „No, tím, že jsem šla po odchodu domů k rodině, nevidím nijak tu připravenost, protože jsem ji vlastně nepotřebovala. Ale musím říct, že jo, že s náma o tom mluvili, něco nás i učili a tak. Bylo to, ale hlavně užitečný pro ty, co chtěli bydlet sami si myslím.“ (Iveta, 25).*

5.1.2 Informovanost o následné pomoci při odchodu z dětského domova

V této části rozhovorů, jsem se zaměřovala především na programy neziskových organizací související s odchodem z dětského domova. Dále mě v této souvislosti zajímala pomoc od sociálních kurátorů, kteří by měli mladé lidi kontaktovat a nabídnout pomoc v této situaci.

Pouze dva z účastníků přijali zařazení do těchto nabízených programů, kterými jsou Your Chance a Šance do života: *Já spolupracuju s Your chance. Jakože jezdím každé měsíce na sezení a vždycky jezdím hlavně já a pár dětí odsud, většinou si vybírají. No a bavíme se tam hlavně jak se připravit do života, jak bychom měli postupovat v tom životě a prostě nám i nabízí pomocnou ruku, když budeme v nesnázích. Takže máme tu šanci je kontaktovat, když bychom měli nějaký problém. Mě třeba nabídla, že až budu dělat barmanskej kurz, takže mi půlku přispěje ta organizace a vlastně i řidičák, že bych si půlku zaplatila já a druhou půlku oni.*“ (Simona, 17).

„No já byl asi třičtvrtě roku v programu Šance do života. Ta paní přijela do domova a vyprávěla tam o tom a já si vybral tenhle v Přibyslavi, protože tady mám poblíž rodinu. A příprava je v tom dobrá, protože se našetří peníze postupně, a ne jít hned do podnájmů, protože ten měsíc se sám nezaplatí. Kdo nemá peníze z domova, tak je to těžký no. Ten program nabízí byt a práci tady v Přibyslavi. Bydleli jsme tam ve více lidech a vlastně i jedna holka ode mě z domova, tam semnou bydlela.“ T: „A jakou práci si dělal?“ - No byl jsem jako dělník na lisovně asi rok.“ T: „Takže teď už v programu nejsi?“ – „No on je na dva roky. Já jsem si našetřil nějaký peníze a pronajal si vlastní garsonku, kde jsem sám a mám tam klid.“ (Daniel, 20).

Jeden z účastníků uvedl, že měl o jeden z programů zájem, ale nakonec se rozhodl pro pobytovou službu. Dle jeho slov, to nebylo nejlepší řešení jeho situace. *„No já jsem přemejšlel o jednom projektu. Myslím, že se to jmenovalo „Šance do života“ nebo tak nějak. Je to v Přibyslavi a nabízejí i práci a bydlení. No, jenže pak jsem si to rozmyslel a šel jsem do domu na půl cesty. Tam jsem teda vydržel pár měsíců ani to nevím přesně. Ale přišlo mi to stejný, jako v děcáku. Chtěl jsem bejt prostě volnej a svobodnej, takže jsem si našel s kámošem byt.“ (Erik, 23)*

Zbytek účastníků uvedl, že se o tyto projekty nezajímají, nebo dokonce o nich ani nevědí. Největším překvapením pro mě bylo zjištění, že dva z účastníků ze stejného dětského domova i rodinné skupiny odpovídali naprosto odlišně. Jeden odpověděl, že je zapojený do projektu, který je v dětském domově kontaktoval (viz. odpověď výše) a druhý, že o těchto programech vůbec neví, a že ho nikdo v této souvislosti nekontaktoval: T: *„Víš, že existují projekty, které pomáhají s odchodem, a vlastně i po odchodu, lidem z dětského domova?“* – *„Tak to vůbec neví.“* T: *„Aha, takže vás nekontaktovali, nebo nepřijeli za vámi, abyste se do nich zapojili?“* – *„Já právě, že neví.“* Jestli jo, tak kontaktovali ostatní, ale mě ne.“ (Adam, 17). Další respondentka uvedla,

že o těchto programech nebo neziskových organizacích měla povědomí, ale nijak ji nezajímaly: „*Jako někdo za náma byl v domově, ale já jsem upřímně ani moc neposlouchala, protože jsem věděla, že se do ničeho takovýho zapojit rozhodně nechci. Jako vím, že jsou nadace nebo co, který to pro děcka dělaj, ale to šlo mimo mě.*“ (Iveta, 25). Poslední respondent uvedl, že měl již zařízenou práci a s ní i bydlení, proto se o nabídky z pomocných programů nezajímal: „*Jo vychovatel nám o tom něco říkal, dokonce si pamatuju, že někdo s nima i spolupracoval, ale já jsem měl práci zajištěnou a s ní i bydlení, takže jsem to nepotřeboval.*“ T: „*Aha, a to bydlení, jsi měl zajištěný od zaměstnavatele, nebo si měl najítého něco svého?*“ – „*No, z práce. Nabídli mi vlastně práci i byt, takže tohle jsem řešit nemusel.*“ (Marek, 28).

Další otázka směřovala na pobytové služby, jako je dům na půl cesty nebo azylový dům. Pouze jeden z účastníků má zkušenost s touto službou, což jsem již uváděla výše. Ostatní o této službě vědí, ale zájem o ni nemají. Účastníci výzkumu shodně odpověděli, že tyto služby pro ně představují další zařízení, ve kterém jsou na někom závislí a nemohou se o sebe postarat sami. „*Chci bydlet v samostatným bytě. Do domu na půl cesty nechci, protože mi to tam přijde stejný jako v domově. A prostě si chci už navyknout na to, aby mi život dával ty rány, co získají ostatní.*“ (Simona, 17). Jeden z respondentů odpověděl, že jeho rodina by byla nejradši, kdyby po odchodu z dětského domova využil služby domu na půl cesty. „*To ani nechci. I když moje máma se bavila se sociálkou a že by to pro mě bylo dobrý, nebo ať jsem v Brodě, že prej tam, kam chci, nebudu mít žádnou oporu a takhle. Ale stejně pak už mi bude 18 a budu si rozhodovat sám a nebude mi do toho mít co říkat. Prostě za mě už nebude rozhodovat. Já prostě nechci.*“ (Adam, 17). Poslední respondentka, která je stále v dětském domově uvedla, že než by využila nějakou pobytovou službu, půjde raději zpět do rodiny. „*No do azyláku rozhodně nechci. Možná ten dům na půl cesty, ale ani tam se mi nechce. To možná radši půjdu zpátky domů. Nejlepší by ale bylo, kdybych si našla samostatný bydlení a nemusela nic řešit a byla prostě ve svém.*“ (Monika, 18).

Stejný názor na tuto otázku měli i mladí lidé, kteří již dětský domov opustili. „*No jako věděl jsem o nich, ale ani náhodou bych tam nešel. Kámoš tam byl a říkal, že mi to teda nedoporučuje, že je to stejný jak v děcáku. Byl jsem celkem vděčnej, že tohle řešit nemusím.*“ (Marek, 28). Respondentka, která věděla, že po ukončení ústavní výchovy se vrátí zpět domů, odpověděla takto: „*No něco jsem o nich slyšela, ale jak už jsem řekla, mě tyhle věci nezajímaly, protože jsem věděla, i jsem byla tak domluvená*

s našima, že se k nim prostě vrátím a budu zatím bydlet u nic.“ (Iveta, 25). „No byla tam chvíli ségra, ale ta už taky odešla, říkala, že je to stejný jako v děčáku, takže jsem rád, že jsem se rozhodl pro ten program, a ne pro dům na půl cesty, nebo něco takovýho. Myslím, že jsem udělal dobře, když jsem se do něj zapojil, protože kdybych se vrátil domů, tak si myslím, že nejsem tam, kde jsem.“ (Daniel, 20).

Na otázku, zda využili pomoc sociálního kurátora, který by v této situaci měl mladým dospělým nabídnout pomoc, odpověděli až na jednoho respondenta, všichni totožně, a to, že tyto služby nevyužili, nebo je nemají v plánu využít. Pouze jeden z účastníků výzkumu uvedl, že pomoc využil a nelituje toho: *„Já jsem kurátorku kontaktoval s tím, že jsem si rozmyslel vstup do toho programu a nevěděl jsem co dál. Pomohla mi s vyřizováním toho domu na půl cesty, ale jak jsem říkal, tam jsem dlouho nevydržel. Tak jsem jí jen napsal smsku, že odcházím bydlet s kámošem, a že jí děkuju za pomoc. Dál jsem se s ní už neviděl. Asi ani nebylo potřeba.“ (Erik, 23).*

5.1.3 Představa o budoucnosti

V této části rozhovoru, jsem se dotazovaných ptala, na jejich plány a sny do budoucna. V případě mladých dospělých, kteří již dětský domov opustili, otázky směřovaly k tomu, zda se jim jejich plány a sny vyplnili, nebo zdali mají nové sny. *„Chtěl bych zůstat u toho vaření, a v případě, když mi to vyjde, tak bych chtěl více natáčet videa na YouTube, protože já vlastně natáčím, tak třeba i tím. Někdy, ale zatím je to koníček, neříkám, že bych si tím chtěl vydělávat, ale třeba to vyjde. Teď, ale chci nejdřív dodělat školu, ale to budu ještě tady, což je do příštího roku. A tohleto léto, plus příští léto, si budu vydělávat víceméně na to bydlení a pak bych se chtěl odstěhovat do Roudnice nad Labem.“ (Adam, 17). Druhá z účastnic by ráda absolvovala barmanský kurz a pořídila si řidičský průkaz. *„No já studuju kuchař/číšník, a jako číšnice by mě asi taky bavila, ale podle mě barman je prostě lepší. A vlastně i líp placenej.“ T: A ten řidičák si chceš dělat ještě v domově? – „No asi jo. Myslím, že to bude lepší si ho udělat ještě tady.“ (Simona, 17). Poslední respondentka z dětského domova na tuto otázku odpověděla, dle mého názoru velmi zodpovědně a vyspěle: *„No, já mám plán takovej, že si dodělám školu, a pak se uvidí. Podívám se po nějaký práci a bydlení. Doufám, že mi to vyjde. Jinak ani nevím, jestli chci pracovat jako servírka nebo jestli si najdu něco líp placenýho, to asi až podle nabídek a taky podle peněz, který mi nabídnou.“ (Monika, 18).***

Druhá skupina respondentů, tedy ti, co již dětský domov opustili, se shodli na názoru, že plány, které měli v dětském domově se postupem času změnili na plány, které jsou užitečné. *„Jediný, co jsem měl v plánu, tak aby mi vyšla ta práce v tom projektu, a taky, abych si našel nějaký nový kamarády, hlavně v tom bytě, kam jsem se měl nastěhovat. A to se mi taky splnilo. Ted' bych si přál, aby mi to klapalo s mojí holkou a taky abych se mohl víc věnovat svým koníčkům, protože na to není moc čas při té práci.“* T: *“A jaký máš koníčky?“* – *„No baví mě hodně cestovat po Česku a nacházet nová místa, na to si teda občas čas udělám se svojí holkou, ale taky to nejde pořádně. No, a taky mě hodně baví focení, takže bych si chtěl pořídit nějaký lepší foťák a spojit to s tím cestováním.“* (Daniel, 20).

„Plány před odchodem jsem měl jasné. Nejdřív udělat maturitu, abych mohl pracovat, pak jsem chtěl i na vejšku, ale to mi bohužel nevyšlo. Zkoušel jsem to ještě jednou a ani pak mě nevzali. No a začít se hlavně o sebe starat sám a trochu si užívat svobody. Myslím, že to se mi splnilo. A plány ted', tak na prvním místě, je určitě moje rodina, teda manželka a dvouletá dcera. Nechtěl bych a nikdy to nedopustím, aby skončila jako já v děcáku, proto je u mě na prvním místě. To je můj plán a vlastně i sen do budoucna.“ (Marek, 28).

„No, chtěl jsem do toho projektu, ale to mi nevyšlo, takže plán byl takovej, že jsem si chtěl najít byt. Jenže na to jsem neměl prachy, takže jsem šel na chvíli do toho domu na půl cesty. Ale jak jsem říkal, byl jsem tam fakt chvíli. Jinak ted' mám plány, že si chci udržet práci a našetřit nějaký peníze, protože bych rád procestoval Ameriku. To je i takovej můj sen už dlouho, doufám, že se mi to podaří. Chtěl bych jet s kámošem z práce. Už máme i plán cesty a tak, ale nejdřív si na to musíme vydělat. Jinak asi žádný sny ani plány nemám. Prostě si užívat, dokud jsem mladej a jde to.“ (Erik, 23).

„Já už ani nevím jaký jsem měla plány. Nemusela jsem se bát o to, že nebudu mít kam jít, až odejdu z děcáku, takže to bych asi do plánů nedala. Vím, že jsem chtěla mít práci jako fotomodelka. Ale to mi nevyšlo. Jako pár fotek jsem udělala i nabídky jsem nějaký měla, ale tak moc jsem to chtěla, až mě to ve finále nebavilo. Ted' mám plán takovej, že už bych se asi chtěla od našich odstěhovat, ale bohužel zatím na to nemám jak peníze, tak odvalu. Kámošky, který jsou stejně starý, jak já už bydlí sami nebo s přítelem, ale já se toho nějak bojím i když bych to vlastně chtěla taky. Můj problém je, že neumím nic našetřit, ráda totiž nakupuju. Ale nejen pro mě, ale třeba i pro

sourozence nebo pro kámošky. Mám radost, když někomu tu radost můžu udělat.“ (Iveta, 25).

5.1.4 Pocity před odchodem z dětského domova

S jakýmkoliv odchodem z domova, ze zaměstnání se pojí určitý zásadní životní krok do neznáma, jenž v každém z nás vyvolává různé pocity a emoce, které k tomu patří. Může se jednat o strach z neznáma, z neúspěchu, ze samoty apod. V této části rozhovoru jsem se dotazovaných ptala na to, co cítí za emoce, nebo jaký mají pocit z této životní změny.

„No jako budou mi chybět ty lidi a vlastně i vychovatelé, to přiznávám, ale zároveň jako bude to něco jiného. Další krok do života a nové začátky. Trochu mám i strach, protože se mi všechno změní.“ - „T: No a myslíš si, že to bude těžký pro tebe odsud odejít a začít sám?“ - „No já odejdu, a na to léto budu u té babičky, takže to bude zatím v pohodě. A pak to hledání toho bytu, a tak to bude asi těžký. Jako mám strach, ale jestli se to vůbec podaří tak to bude třeba v pohodě.“ (Adam, 17).

Tato respondentka uvedla, že si na jednu stranu myslí, že je na odchod připravena více než ostatní vrstevníci a že si v odchodu věří. Na druhou stranu bylo vidět, že strach má, a to hlavně ze samostatnosti a zařizování běžných věcí, které za ní do této doby řešily pracovníci dětského domova. *„No jako, abych řekla upřímně, docela se toho bojím, ale ne zas tak hodně. Jako myslím si, že já jsem víc připravená než oni, i vychovatelé to říkají. Jako strach mám, protože se může stát cokoliv, ale uvidím, no. Myslím, že to zvládnou Bude to ale velká ztráta. Protože mi budou chybět ty vychovatelé a ty děti a budu už jenom sama a budu se muset spoléhat se sama na sebe. Nebudu už moc spoléhat na to, že mě třeba vychovatelka objedná k doktorovi, nebo že mám jít na nějaký pohovor skrz brigádu. Prostě nezařídí mi to vychovatelé, ale budu si to muset zařídit sama. S penězma taky budu muset vycházet na měsíc, když budu dostávat výplaty a prostě všechno si to budu muset zařizovat sama a ne čekat, až to za mě někdo vyřídí.“ (Simona, 17).*

Další z respondentek odpověděla podobně, jako předchozí respondentka. Také pociťuje strach a obavy z neznáma, ale zároveň se na tyto životní změny velmi těší. *„Tak jasně, že z toho všeho mám strach, ale myslím si, že to zvládnou jiní, takže to zvládnou taky. Neříkám, že to bude jednoduchý, přece jenom tady mám o všechno postaráno, ale jednou si tím musí projít každá, takže i já a pokusím se to zvládnout, tak jak nejlíp budu*

umět. Myslím, že záleží hodně na tom, co od života chcem a co od něj čekáme. Když budu mít nějaký priority, teď teda ještě nevím jaký, ty se vytvoří za pochodu, tak to prostě zvládnout musím. Ale strach tam je, to bych kecala, kdybych řekla, že se nebojím. Ale zároveň se na to děsně těším.“ (Monika, 18).

Ti co již dětský domov opustili, také uváděli, že před odchodem pociťovali strach a pocity nejistoty. Ovšem každý z nich se s těmito pocity vyrovnali po svém.

„Trošku jsem se bál, jak to všechno dopadne, třeba v tý nové práci, v novém bytě s novými spolubydlícíma. Ale myslím, že jsem se bál zbytečně, protože ten projekt mi fakt pomohl. Práci mám doteď, a i vlastní bydlení, takže si myslím, že jsem si ten život zařídil docela dobře.“ (Daniel, 20).

„Tak určitě jsem strach měl, ale myslím, že je to normální. Každý má strach z něčeho nového, z něčeho, co nikdy nezažil. Nebo ani nevím, jestli to byl strach nebo nervozita, to ale vyjde asi nastejno. Já to měl oproti jiným jednodušší v tom, že jsem měl kam jít a měl jsem zařízenou práci i ty lidi v práci jsem celkem znal, takže to mě docela uklidňovalo. Ale spíš jsem se bál, že ztratím kontakt s lidma z děcáku, přece jenom jsem je bral jako svou rodinu, ale to se naštěstí nestalo.“ (Marek, 28).

„No, stres tam byl, to jo. Hlavně ve chvíli, kdy jsem nenastoupil do toho projektu a nevěděl jsem co semnou bude. V tom mi pomohla kurátorka, takže ten stres trochu odbourala. No a pak jak se mi nelíbilo v tom domě na půl cesty, tak jsem měl pořád divnou náladu a nebyl jsem s ničím spokojený. Takže jako jo strach i nervozita tam byla.“ (Erik, 23).

„Já neměla důvod se něčeho bát. Naopak, těšila jsem se až z děcáku odejdu. Jo, asi kdybych se nevracela zpátky domů, tak by tam ten strach byl, ale takhle jsem byla v pohodě a nemohla jsem se toho dne dočkat. Jediný, co mi vadilo, bylo to, že jsem tam měla svoji nejlepší kámošku, a že ji už nebudu vidat každý den. No a vlastně jsme se chvíli scházely, ale teď už jsem ji nějakou dobu neviděla. Ani nevím, co se stalo, asi jsme prostě každá někde jinde. Tak to mě mrzelo, jinak asi nic.“ (Iveta, 25).

5.1.5 Realita po odchodu z dětského domova

Na tuto otázku, jsem se mohla zeptat pouze respondentů, kteří mají zkušenosti s tím, jaké to ve skutečnosti po odchodu z dětského domova je. Zda na to byli dostatečně

připravování, zda využili nějaké poznatky a dovednosti z dětského domova, nebo zda byl strach a obavy na místě nebo zbytečné.

„Tak po odchodu to bylo trochu náročný, než si člověk zvykne na všechny ty nové věci a vlastně úplně základní věci. Tím myslím třeba nákup jídla, aby po práci bylo doma něco k jídlu. A vlastně si i uvařit nebo uklidit. Prostě takový ty běžný každodenní věci. To bylo asi nejhorší, než jsem si na to navykl. No a taky ta samota byla ze začátku těžká, i když v bytě byli spolubydlicí, ale nebylo to ono. Co bylo fajn, tak byla ta svoboda. Jít jen tak večer ven nebo se dívat do rána na filmy, nebo taky pozvat si k sobě někoho známého kdykoliv chci. Jako nebylo to jednoduchý, ale myslím, že jsem se k tomu postavil zodpovědně a mám fajn život. S lidma z domova jsem pořád v kontaktu, i s vychovatelem, takže kdybych potřeboval pomoc, vím, že se na ně můžu kdykoliv obrátit. I na rodinu, teda na mámu, tátu mám zavřeného, a v kontaktu spolu nejsme. Ale hodně mi pomohla moje babička, který jsem za to vděčnej.“ (Daniel, 20).

„Já jsem si to od začátku užíval. Byl jsem spokojenej a vlastně jsem čím dál víc spokojenější. Jako v děcáku to bylo fajn, to neříkám, ale takhle je to mnohem lepší. Myslím, že veškerej strach a nervozita byla úplně zbytečná. S penězma jsem vycházel úplně v pohodě, a to jsem si kupoval pořád nějaký nové věci. Bylo dobrý, že v děcáku nás tohle docela učili, takže jsem věděl, že nejdřív se musí poplatit důležitý věci a pak si můžu koupit i něco pro sebe. Ze začátku jsem se dost bavil, jako že jsem chodil do hospod a klubů s kámošema, ale to bylo jen ze začátku, prostě jsem si to chtěl vyzkoušet jaký to je. Pak jsem potkal moji ženu a zase jsem žil úplně jinak. No a teď s naší dcerou je to taky úplně jiný, ale je to nejlepší. Takže jak říkám, já jsem byl v pohodě. Učil jsem se novým věcem za pochodu, takže jsem ani neměl čas nad tím přemýšlet a stresovat se. Jsem spokojenej a myslím, že to je to nejdůležitější.“ (Marek, 28).

„Tak já jsem po odchodu z děcáku byl nešťastnej, protože jsem bydlel v tom domě na půl cesty a prostě jsem nebyl spokojenej. Takže se to projevilo v mých náladách, v práci a ve vztahu. Když jsem si pak našel novou práci, tak už to bylo lepší a vlastně jsme se s kámošem domluvili, že si pronajmem byt a budeme bydlet spolu. No a od té doby se mám skvěle. Všechno se mi daří, v práci jsem spokojenej, mám novou holku, která už s náma skoro bydlí a časem si chceme najít něco spolu. Teď mám vlastně i cíl, za kterým jdu, a to je ta cesta po Americe. Takže si teď moc vyskakovat s penězma nemůžu, ale nestěžuju si. Jsem spokojenej, a to je důležitý.“ (Erik, 23).

Poslední respondentka se po odchodu z dětského domova vrátila zpět k rodině, kde bydlí doteď. Má v plánu se osamostatnit, ale nemá k tomu zatím odvahy. Proto uvedla, že pro ni bylo nejtěžší si opět zvyknout na soužití s rodiči a sourozenci, ale těžké to bylo pouze chvíli. Bylo o ni postaráno, na rozdíl od předchozích respondentů, kteří museli začínat sami. „*Tak jako pro mě a vlastně i pro celou mojí rodinu bylo nejtěžší to, že jsme si museli na sebe znova zvykat a vycházet si vstříc. Trošku tam byly i hádky ze začátku, ale to se brzo uklidnilo a pak už to bylo fajn. Nevím no, myslím si, že realita po odchodu teprve začne, a to až se odstěhuju od našich. Jak jsem už říkala, v nejbližší době to neplánuju, protože na to nemám, ale časem to určitě dotáhnu a najdu si něco svého. Já jsem zatím doma spokojená.*“ (Iveta, 25).

5.2 Závěr výzkumu

Po zpracování dat z kvalitativního šetření, které jsem provedla pomocí rozhovorů s mladými dospělými, kteří mají před odchodem z dětského domova a také s těmi, již dětský domov v minulosti opustili, jsem mohla odpovědět na dříve stanovené výzkumné otázky.

Jak jsou děti a mladí dospělí v dětském domově připravováni na samostatný život?

Způsobů, jakými jsou mladí dospělí připravováni na odchod, je hned několik. V prvé řadě se učí základním věcem, které jsou v každodenním životě potřeba. Jedná se především o vaření základních jídel a nakupování surovin, úklid svých, ale i společných prostorů a také starání se o zahradu. Dále se učí základní finanční gramotnosti a vyřizování úředních věcí, jako je vyplňování složenek, informace o úřadech apod. Dle respondentů, kteří již žijí samostatný život, byly tyto přípravy velmi užitečné a v následném životě je dokázali využít. V dětském domově se snaží připravovat na odchod soustavně, ovšem podrobně se tomu věnují zhruba rok před samotným odchodem, na čemž se respondenti shodli.

Jsou mladí dospělí v dětských domovech dostatečně informováni o následné pomoci při odchodu ze zařízení?

Informace o následné pomoci při odchodu z dětského domova se mladým dospělým dostávají, ale záleží zde na jejich rozhodnutí, zda se do nich zapojí nebo ne. Překvapilo mě, že pouze dva z respondentů se do těchto programů zapojili. Ostatní o ně nemají nebo neměli zájem. Jeden z respondentů dokonce uvedl, že o jejich existenci

neví. Myslím si, že by se o již zmíněných programech mělo v dětských domovech dávat více vědět ať už ze strany vychovatelů či přímo od pracovníků v programech. O pobytových službách, jako jsou domy na půl cesty či azylové domy, respondenti sice vědí, ale ani jeden z nich by tyto pobytové služby nevyužil. Taktéž nevyžívají pomoc od sociálního kurátora, který by v jejich situaci mohl a měl pomoci.

Jakou mají mladí dospělí z dětského domova představu o budoucnosti?

U těchto odpovědí mě velice a příjemně překvapilo, že všichni respondenti si chtějí nebo chtěli nejdříve dodělat vzdělání. Myslím si, že je to velice důležité v jejich budoucím životě, jelikož bez vzdělání se v dnešní době těžko dá užít. Také si myslím, že ti respondenti, kteří jsou stále v dětském domově a teprve je čeká životní změna spojená s odchodem, mají reálné představy o tom, co obnáší život. Dokážou si uvědomit, že nic není zadarmo a že je k životu právě vzdělání nezbytné. Ti kteří již dětský domov opustili, si své sny a přání buď splnili nebo si vytvořili nové sny, za kterými si jdou a snaží se je splnit.

Jaké mají pocity před odchodem z dětského domova?

Před každým krokem do neznáma mají lidé strach, nebo jsou nervózní z toho, co je čeká a co jim tato novinka přinese. Z výpovědí respondentů vyplynulo, že i oni mají nebo měli strach z této životní změny. Někteří si věří více a jiní méně. Také se shodli v tom, že i přes pocity strachu a stresu se na tuto změnu těší a chtějí si život zařídit tak, jak nejlépe mohou. Také respondenti, kteří tento životní krok mají již za sebou, odpovídali tak, že nejdříve strach měli, ale ve skutečnosti byl zbytečný.

Jaká je realita po odchodu z dětského domova?

Realita po odchodu z dětského domova, byla pro všechny překvapivě pozitivní. Všichni se chopili příležitosti, která se jim naskytla. Pouze jeden respondent uvedl, že po odchodu byl nešťastný, ale to z důvodu pobytu v jedné z pobytových služeb, kde být nechtěl. Ovšem i on se zařídil tak, aby se co nejdříve mohl postavit na vlastní nohy. Myslím si, že všem se povedlo, to, co chtěli a co si přáli. Proto bych celou jejich situaci zhodnotila za velmi příznivou a obdivuhodnou.

ZÁVĚR

V diplomové práci jsem se věnovala připravenosti mladých lidí z dětského domova na samostatný život. V teoretické části jsem se věnovala ústavní výchově v České republice, přičemž jsem pracovala především s platnou legislativou. Dále jsem se věnovala rizikům, která jsou s dlouhodobou ústavní výchovou spojena. Zabývala jsem se též zařízeními, ve kterých se ústavní výchova vykonává a v neposlední řadě jsem zmínila několik historických faktů. Dále jsem se zaměřila na jedno z již zmíněných zařízení. Konkrétně na dětské domovy. Zde jsem charakterizovala jejich hlavní činnost, příslušnou legislativu, důvody vedoucí k umístění dítěte do tohoto zařízení, dále práva a povinnosti dítěte a také kvalifikaci a náplň práce vychovatele. V poslední kapitole jsem se věnovala samotnému odchodu mladých lidí z dětského domova a přípravě na následný samostatný život. Zde jsem uvedla možnosti pomoci těmto jedincům od státních institucí, neziskových organizací a hlavně, jaká je pomoc od samotného dětského domova. Vybrala jsem několik organizací, které nabízejí následné pomocné programy pro jednodušší start do života těchto mladých lidí.

V praktické části bylo hlavním cílem zjistit, jak jsou děti a mladí lidé z dětského domova připravováni na samostatný život. Dále pak jaká je informovanost o následné pomoci při odchodu ze zařízení, jakou mají představu o budoucnosti, jaké mají pocity před odchodem z dětského domova a jaká je realita po odchodu. Na základě rozhovorů s účastníky výzkumného šetření, jsem vytvořila mnohopřípadovou studii, za pomoci které jsem si byla schopna odpovědět na stanovené výzkumné otázky.

Došla jsem k závěru, že v dětském domově vychovatelé děti na odchod a následný samostatný život dostatečně připravují. Snaží se různými aktivitami a gramotnostmi naučit děti a mladé lidi, co obnáší vést svou vlastní domácnost, vycházet s financemi a zvládnutí úředních záležitostí. Ovšem vždy záleží na tom, jaké má dítě plány a zda o pomoc stojí. Nemá-li dítě o učení se těmto věcem zájem je vychovatel bezmocný, proto nemůže dostatečnou pomoc poskytnout.

Stanovených cílů a výzkumných otázek jsem dosáhla. Ze získaných dat jsem byla schopna na všechny odpovědět, a to především díky vstřícnosti a ochotě účastníků výzkumu. Rozhovory proběhly bez větších problémů a účastníci vřele odpovídali na mé dotazy. Na některých byla vidět velká nervozita a ze začátku i nejistota, ovšem v průběhu rozhovoru se všechny bariéry podařilo odstranit.

Výzkumné šetření bylo časově velmi náročné. Bylo to jistě kvůli tomu, že jsem s podobou tohoto výzkumu dosud neměla žádné zkušenosti. Nejvíce času mi zabrala doslovná transkripce dat a následné vyhodnocování. Jelikož jsem dbala na to, aby žádná důležitá informace nechyběla a v práci zazněla.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Použitá literatura

- 1) BARISH, Kenneth. *Emotions in child psychotherapy: an integrative framework*. New York: Oxford University Press, 2009. ISBN 9780195366860.
- 2) BECHYŇOVÁ, Věra., KONVIČKOVÁ, Marta. *Sanace rodiny*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-392-5.
- 3) BENDL, Stanislav. *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4248-9.
- 4) BĚHOUNKOVÁ, Leona. *Fenomén odchodu do samostatného života dítěte vyrůstajícího v náhradní výchovné péči*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků a Klinika adiktologie, 1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze ve vydavatelství Togga, 2012. ISBN 978-80-87652-87-9.
- 5) BITTNER, Petr., HAVINGEROVÁ, Jana., JANIŠOVÁ Ivana., LANGANSOVÁ Hana.: *Děti z ústavu*. Brno: LIGA LIDSKÝCH PRÁV, 2007.
- 6) DUŠKOVÁ, Šárka., HOFSCHEIDEROVÁ, Anna., HOLOUBKOVÁ, Kamila.: *Můj život v dětském domově*. Liga lidských práv, 2016. ISBN 978-80-87414-27-9 /
- 7) FOLDA, Jan (ed.). *Systém náhradní péče o děti a mladistvé a následné péče o mladé lidi odcházející z náhradní péče v České republice: Situační analýza*. Praha: Sdružení SOS dětských vesniček, 2009. ISBN 978-80-254-4799-4.
- 8) GOTTWALDOVÁ, Martina a kol.: *Dlouhodobá příprava dětí s nařízenou ústavní výchovou na vstup do samostatného života*. 1. vyd. Chrudim: Centrum J.J.Pestalozziho, 2006. Metodická příručka
- 9) HÁJEK, Bedřich., HOFBAUER, Břetislav., PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1.
- 10) HELUS, Zdeněk. *Úvod do psychologie*. 2., přepracované a doplněné vydání. Praha: Grada, 2018. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4675-3.
- 11) JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-269-0.
- 12) JANSKÝ, Pavel. *Dítě s problémovým chováním a náhradní výchovná péče ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-534-9.

- 13) JEDLIČKA, Richard. *Poruchy socializace u dětí a dospívajících: prevence životních selhání a krizová intervence*. Praha: Grada, 2015. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5447-5.
- 14) KARR-MORSE, Robin., WILEY S., Meredith. *Zraněné dětství: vliv dětského traumatu na onemocnění v dospělosti*. Praha: Triton, 2013. ISBN 978-80-7387-642-5.
- 15) KULÍSEK, Petr. 2000. *Problémy teorie raného citového přilnutí (attachment)*. Československá psychologie. roč. 44, č. 5, s. 404-423. ISSN 0009 - 062X.
- 16) LANGMEIER, Josef., MATĚJČEK, Zdeněk. *Psychická deprivace v dětství*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1983-5.
- 17) MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál, 1994. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-85282-83-6.
- 18) MATĚJČEK, Zdeněk., KOVAŘÍK, Jiří., BUBLEOVÁ, Věduna. *Pozdní následky psychické deprivace a subdeprivace*. Praha: Psychiatrické centrum, 1997. ISBN 80-85121-89-1.
- 19) MATOUŠEK, Oldřich. *Ústavní péče*. 2. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999. ISBN 80-85850-76-1.
- 20) MATOUŠEK, Oldřich., PAZLAROVÁ, Hana., BALDOVÁ, Lenka. *Individuální plánování služeb u ohrožených a mládeže*. Člověk hledá člověka, o. s., Praha 2008, ISBN 978-80254-2756-9.
- 21) PACNEROVÁ, Helena. *Standardy kvality péče o děti ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy a preventivně výchovné péče*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, 2015. ISBN 978-80-7481-138-8.
- 22) PRŮCHA, Jan., WALTEROVÁ, Eliška., MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník*. 7. aktualizované a rozšířené vyd. Praha: Portál, 2013. ISBN 978-80-262-0403-9.
- 23) RIEGER, Zdeněk. *Návrat k rodině a domů: Příprava klientů institucionálních služeb na návrat z odloučení*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-544-8.
- 24) ŠKOVIERA, Albín. *Dilemata náhradní výchovy: [teorie a praxe výchovné péče o děti v rodině a v dětských domovech]*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2007. ISBN 9788073673185.
- 25) ŠVANCAR, Zdeněk., BURIÁNOVÁ, Jana. *Speciálně pedagogické problémy ústavní a ochranné výchovy*. Praha: Státní pedagogické nakl., 1988.
- 26) VANĚČEK, Václav. *Česká národní rada, sněm českého lidu*. Praha: Česká národní rada, 1970.

- 27) VÁVROVÁ, Soňa., HRBÁČKOVÁ, Karla., HLADÍK, Jakub. *Porozumění procesu autoregulace u dětí a mladistvých v institucionální péči*. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2015. ISBN 978-80-7454-561-0.
- 28) VOCILKA, Miroslav. *Dětské domovy v České republice: (charakteristika jednotlivých dětských domovů)*. Praha: Aula, 1999. ISBN 80-902667-6-2.
- 29) VRTBOVSKÁ, Petra. *O ztraceném dítěti a cestě do bezpečí. Attachment, poruchy attachmentu a léčení*. Praha: Scan a Natama, 2010. ISBN 978-80-86620-20-6.

Právní předpisy

- 1) 89/2012 Sb. Občanský zákoník (nový). *Zákony pro lidi – Sběrka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění* [online]. Copyright © AION CS, s.r.o. 2010 [cit. 13.01.2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89>
- 2) 109/2002 Sb. *Zákon o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních. Zákony pro lidi – Sběrka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění* [online]. Copyright © AION CS, s.r.o. 2010 [cit. 15.01.2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2002-109>
- 3) 359/1999 Sb. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí. Zákony pro lidi – Sběrka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění* [online]. Copyright © AION CS, s.r.o. 2010 [cit. 03.02.2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359>
- 4) 292/2013 Sb. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Zákony pro lidi – Sběrka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění* [online]. Copyright © AION CS, s.r.o. 2010 [cit. 13.08.2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-292>
- 5) 563/2004 Sb. *Zákon o pedagogických pracovnících. Zákony pro lidi – Sběrka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění* [online]. Copyright © AION CS, s.r.o. 2010 [cit. 13.08.2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-563>
- 6) 111/2006 Sb. *Zákon o pomoci v hmotné nouzi. Zákony pro lidi – Sběrka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění* [online]. Copyright © AION CS, s.r.o. 2010 [cit. 10.01.2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-111>
- 7) 110/2006 Sb. *Zákon o životním a existenčním minimu. Zákony pro lidi – Sběrka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění* [online]. Copyright © AION CS, s.r.o. 2010 [cit. 18.05.2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-110>
- 8) 108/2006 Sb. *Zákon o sociálních službách. Zákony pro lidi – Sběrka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění* [online]. Copyright © AION CS, s.r.o. 2010 [cit. 13.08.2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>

- 9) 90/2012 Sb. Zákon o obchodních korporacích. Zákony pro lidi – Sběrka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění [online]. Copyright © AION CS, s.r.o. 2010 [cit. 13.08.2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-90>
- 10) 438/2006 Sb. Vyhláška, kterou se upravují podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních. Zákony pro lidi – Sběrka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění [online]. Copyright © AION CS, s.r.o. 2010 [cit. 07.02.2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-438>
- 11) 60/2006 Sb. Vyhláška o psychické způsobilosti pedagogických pracovníků. Zákony pro lidi – Sběrka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění [online]. Copyright © AION CS, s.r.o. 2010 [cit. 25.02.2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-60>
- 12) 389/2011 Sb. Vyhláška o provedení některých ustanovení zákona o pomoci v hmotné nouzi. Zákony pro lidi – Sběrka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění [online]. Copyright © AION CS, s.r.o. 2010 [cit. 13.08.2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2011-389>
- 13) 505/2006 Sb. Vyhláška, kterou se provádí zákon o sociálních službách. Zákony pro lidi – Sběrka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění [online]. Copyright © AION CS, s.r.o. 2010 [cit. 08.05.2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-505>
- 14) 460/2013 Sb. Nařízení vlády o stanovení částky příspěvku na úhradu péče, částky kapesného, hodnoty osobních darů Zákony pro lidi – Sběrka zákonů ČR v aktuálním konsolidovaném znění [online]. Copyright © AION CS, s.r.o. 2010 [cit. 13.08.2020]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-460>

Online zdroje:

- 1) Asociace Dítě a Rodina, z.s.. Home – Asociace Dítě a Rodina, z.s. [online]. Copyright © 2015 Asociace Dítě a rodina, z.s. [cit. 10.04.2020]. Dostupné z: <https://www.ditearodina.cz/o-nas>
- 2) DEJME DĚTEM ŠANCI o.p.s. DEJME DĚTEM ŠANCI o.p.s. [online]. Copyright © 2011 [cit. 10.04.2020]. Dostupné z: <https://www.dejmedetemsanci.cz/3/o-nas>
- 3) Institucionální (ústavní) péče o dítě | Virtuální knihovna – NRP. *Virtuální knihovna Náhradní rodinné péče | uložště elektronických publikací* [online]. [cit. 2019-12-21] Dostupné z: <http://www.knihovnanrp.cz/nahradni-rodinna-pece/system-nahradni-rodinne-pece-v-cr/institucionalni-ustavni-pece-o-dite/>

- 4) Jsou na odchod do běžného života připraveny děti z dětských domovů? | Ipsos. Redirecting to <https://www.ipsos.com/en> [online]. Copyright © 2016 [cit. 2020-04-13]. Dostupné z: <https://www.ipsos.com/cs-cz/jsou-na-odchod-do-bezneho-zivota-pripraveny-deti-z-detskych-domovu>
- 5) MimoDomov.cz [online]. Copyright © Mimo domov, o.s. 2009 [cit. 10.04.2020]. Dostupné z: <https://www.mimodomov.cz/>
- 6) MINISTERSTVO VNITRA ČR [on-line]. [cit. 2020-05-22]. *Hodnocení systému péče o ohrožené děti*. Dostupné z: www.mvcr.cz/clanek/hodnoceni-systemu-pece
- 7) MŠMT ČR [on-line]. [cit. 2020-05-22]. Statistické ročenky školství. Dostupné z: <http://toiler.uiv.cz/rocenka/rocenka.asp> STRÁSKA, Helena. *Kdo vychovává v dětských domovech: Učitelské noviny* [online]. [cit. 2020-04-21]. Dostupné z: <http://www.ucitelskenoviny.cz/?archiv&clanek=2933&PHPSESSID=59c4d074ef42d499dcba75429e2719e2>.
- 8) Múzy dětem. [online]. [cit. 10.04.2020]. Dostupné z: <http://www.muzydetem.cz>
- 9) Nadační fond RESIDOMO. Nadační fond RESIDOMO – Nasloucháme vašim příběhům [online]. Copyright © 2020 Nadační fond RESIDOMO. Všechna práva vyhrazena. [cit. 10.04.2020]. Dostupné z: <https://www.nfresidomo.cz/nadace/>
- 10) Nadační fond Veroniky Kašákové – Nadační fond. NFVK – Nadační fond [online]. [cit. 10.04.2020] Dostupné z: <https://www.nfvk.cz/>
- 11) New job - new life | O projektu. New job - new life | New Job New Life [online]. Copyright ©Honeypot cz [cit. 10.04.2020]. Dostupné z: <http://www.newjobnewlife.cz/o-projektu.html>
- 12) NEZISKOVKY – Fakta o NNO. NEZISKOVKY - [online]. Dostupné z: <https://www.neziskovky.cz/clanky/511/fakta/>
- 13) Patron. Patron | Průvodce na cestě mladých mužů z ústavní péče do dospělosti [online]. [cit. 10.04.2020]. Dostupné z: <https://ipatron.cz/o-projektu/>
- 14) PETR KULIČKA. *Dětské domovy*. [online]. ©2016 [cit. 2020-03-27]. Dostupné z: <http://www.kulickovy.estranky.cz/clanky/detskedomovy.html>
- 15) Pomoc v hmotné nouzi – MPSV Portál. Průvodce – MPSV Portál [online]. Copyright © [cit. 13.08.2020]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/web/cz/pomoc-v-hmotnenouzi>
- 16) Symbiosbrno. O NÁS | symbiosbrno [online]. [cit. 10.04.2020]. Dostupné z: <https://www.symbiosbrno.cz/>

- 17) Šance do života. Home [online]. Copyright © ACO Industries k.s. [cit. 10.04.2020].
Dostupné z: <https://www.aco-industries.cz/aco-pribyslav/zivot-v-aco-pribyslav/projekt-sance-do-zivota/>
- 18) Vteřina poté. Úvod – Vteřina poté [online]. [cit. 10.04.2020] Dostupné z: <http://www.vterinapote.cz/>
- 19) Začni správně. Začni správně | Začni správně – z domova do života [online]. Copyright © 2020 Začni správně [cit. 10.04.2020]. Dostupné z: <http://www.zacnispravne.cz/o-nas/>
- 20) Život nanečisto. Život nanečisto [online]. [cit. 10.04.2020]. Dostupné z: <https://www.zivotnanecisto.cz/>